

BAJAI HONPOLGÁR

2006. november

XVII. évfolyam 11. (193.) szám

Ára: 200 Ft

Rókus temető

Fotó: Dr. Nebojszki László

Tóth Kálmán: A bajai sírkertben

(részlet)

*Nem jövök úgy soha ebbe a városba:
Hogy az én könnyem a temetőt ne mossa,
Hogy én anyám sírját meg ne látogassam,
A zöld gyepet rajta meg ne simogassam.*

*Itt van az én legjobb helyem a világon,
Megnyugvásomat én csak itten találom,
Elrejttem magamat a lecsüggő ággal
S csókolom anyámat a kereszten által.*

*Nem mondom azt, hogy rossz az élet irántam,
Nem élek én most sem szeretet-hiányban,
Egy-két szerető szív most is felém dobban,
Óh, de az ő szíve, az ő szíve hol van?*

Bajai arcképcsarnok Kosztolányi József

(1924-1953)

A Kosztolányi család felvidéki eredetű. Az utódok szerint az űők felé vezetők 1265-ig. A család a Nyitra folyó völgyében fekvő hajdani Nemeskosztolány (ma Zemianske Kostolany) településről származik. A kitejert, népes filiaia egymást váltó nemzedékeinek sorából több kiváló katona került ki. Így például Kosztolányi László tábornok, aki a hódító törökkel szembeni küzdelem hosszan elnyúló osztrák-orosz-török háború éveinek egyik csatájában tanított hősiességéért Mária Terézia-rendet és bárói címet kapott. Kosztolányi Péter Mária Terézia testőrtiszje volt. Kosztolányi Móric ezredes Károly György komáromi seregében szolgált – el- lenezte a komáromi vár feladását –, és az 1848-49-es forradalom és szabadságharc végét jelentő világsi fegyverletét (1849. augusztus 13.) után csak 1849. október 2-án tette le a fegyvert. Kosztolányi Károly – Kosztolányi József dédeje – részt vett a szabadságharcban két testvérével. A legfiatalabb, Péter nemzetőr századosként a magyar-osztrák határ közelé Magyarok község környéki frontban 1848 decemberében hősi halált halt, Károly pedig Kossuth La- jostól megbízást kapott arra, hogy toborzó tiszként Bars és Nyitra megyében önkéntes jelentkezékből katonákat gyűjtsön. Nagy- apja, Kosztolányi Károly ezredes volt. Ap- ja, vitéz Kosztolányi Károly tüzérszékent harcolt az első és második világháborúban. 1939-től a Bajai V. Légvédelmi Tüzérosz- tály parancsnoka volt, 1946 őszén B-listára helyezték, megszüntették ezredesi nyugdí- ját.

Az igen terebélyes család egyik oldalá- ból származott Kosztolányi Dezső író.

Apai nagyanyja bécsi származású, akinek nagybátyja, Kugler Henrik alapította a pesti Kugler-Gerbaud cukrászdát. Édesanyja – Rybácz Amanda – vasutas foglalkozású családban született.

Ketten voltak testvérek. Károly öccse 1926-ban született, vegyészmenekülő diplo- mást szerzett Budapesten, a geokémia kuta- tója, tudósa lett Franciaországban él.

Kosztolányi Józsefnek nem volt szülővá- rosa Baja, csak ölysféle, életének, tevés- kérségének buzasomabb ideig színhelye. Budapesten jött a világra 1924. július 18- án. Már kisgyerekként – amikor kivonattal, diomatonákkal, ágyúkkal játszott –

nyilvánvalóvá váltak hadászati hajlamai. Vonozta a katonai pálya, valamint a fiata- lokkal való foglalatosság. Néma ifjabbokból alkalmanként csapatokat tömörítve játszott. Elemi iskolába Budapestea, a Damjanich utcai Tanfőképző Gyakorlóiskolába járt. A fővárosi Plarista Gimnáziumban tanlt három évig, majd – mivel édesapját Székesfe- hérvárra helyezték – a ciszterci rend székes- fehérvári gimnáziumában két esztendőig. A ciszterek bajai III. Béla gimnáziumában folytatta középiskolai tanulmányait az 1939/40-es tanévtől, ahol Barta Lénárd volt osztályfőnöke. Hatodikos korától rendkél- vi tárgyként a kardvívást tanulta Szabó László tanártól, és a Bálint Ferenc éneka- ról által vezetett iskolai énekar basszus szólamának tagja volt. Hetedikésként év vé- gen intézte könyvjutalomban részesítést. Részt vett leventeképzésben, tanár pa- rancsnoka mellé beosztották ifjúvezetőnek. Gimnazista korától kezdve igazán a cserkés- zethez vonzódtott, Baján is tagja lett iskolá- ja 157. számú Damjanich János cserkészs- csapatának. Hetedikésként volt, amikor Hunyas István cserkésztest hívására riáparancsnoki szerepet vállalt a polgári főiskola 567. szá- mú Mátyás László cserkészcsoapatban.

A családjában és iskolájában hathatós hazafias nevelésben részesített ifjú szigorú- san, de emberségesen és példamutatóan tűre- kedett a cserkészmozgalom: felfogásiban nevelni a cserkészeket. Cserkészei és cser- készársai megbecsülték, kedvelték. A haza- szerető fiatalembert vitézi várományosként 1941-ben avatták vitézzé. A vitézi címmel felruházott ifjú az esküfételt testtől-lelkés- től komolyan vette, maradó érzelmeket kellett benne. 1942 júniusában jó erede- ményvel érettségizett, utána beiratkozott a Budapesti Műszaki Egyetem gépészmérnö- ki karára. Hamar kiderült számára, hogy pá- lyaválasztása kifinomalt volt, ezért 1943 elején eredményes vizsgát tett a tiszképző főiskolán, a Ludovika Akadémián. Összel bevonult katonai szolgálatra Baján, az V. Légvédelmi Tüzérosztályhoz, ahol tőnök- képzést kapott, hogy tizedesként megkezd- hesse akadémiai tanulmányait.

A második világháború eseményei kiha- tották nemcsak érzelmeire, hanem életvi- telének alakulására is. 1944 őszén az aka- démistákkal katonai védőállások építésé- ben vett részt a Tisza mentén. Később folytatta tanulmányait, előbb a Veszprém megyei Hajmáskéren, majd a Sopron kö- zeli Sántóteren, ahová az akadémiát telepít- ték. Mielőtt avatásra került volna sor, az akadémia Németországba települt 1945 márciusában. A háború befejeztével fran- cia fogságba került, ahol tolmáccsként mű- ködött. Kijelölték egy leventeaikulat fel- ügyelőjének. 1945 novemberében szöke- lenesen alkalmi munkából élt, majd Barta Lénárd – volt osztályfőnöke – a ciszterci rendházban a gimnáziumi és általános isko- lai tanulók részére létesített Szent Bern- ád Ciszterci Diákhonban alkalmazta prefektusként. A Városi Gáz- és Villam- osüzemeknél is dolgozott, emann menesz- tették, végül letartóztatásig a Gyapostor- melő Vállalathoz került adminisztrátorként.

1948-ban menyasszonya lett egy bajai lány, de a jegyeség ugyanazon évben fel- bomlott. Új menyasszonyát 1951-ben a Gáz- és Villamosüzemeknél ismert meg. 1952. október 23-án, 28 éves korában, Ba- ján Zombola János asztalos és Szvétek Júlia lányával, az 1931. október 17-én született,

21 éves Zombola Rozáliával polgári házasságot kötött, anyakönyvezető előtt, 1952. október 23-án pedig a Szent Péter és Szent Pál plébániatemplomban egyházit. Szűk családi körben, Zombolánál, a Szent László utca 59. szám alatti házban tartották meg a lakodalmat. A férj és feleség együttélése nagyon rövid ideig, Kosztolányi november 22-i letartóztatásáig tartott.

Miféle okok miatt fosztották meg személyes szabadságától? Amikor a háború után városunkba érkezett, rögtön aktív részesevé vált a cserkészeknek, újjászervezte az 501-es csapatot, mely később már az összes bajai elemi iskolák tanulóiból szerveződött, s annak vezetője lett. Egyidejűleg megkezdte jogi tanulmányait is, 1949-ben szerzett jogi doktorátust.

Az előzményekhez tartozik, hogy Kosztolányi már 1941. december 8-án elhárította egyik vízei címmelet felruházott iskolárával, hogy ifjúsági mozgalmat szerveznek olyan lelkesedéssel áthatott fiatalokból – zömmel cserkészekből –, akik hajlandók a magyar függetlenséget, az országtól elszakított területek visszacszerzését pártolni, s ezen céljuk elérése érdekében küzdeni. A jórészt serdülő korú ifjak javaslatára a kalandos Halál-légió nevet választották németellenes mozgalmuk számára, annak kifejezésére, hogy meghalni is készek oltáruk megvalósításáért. Rendszeresen tartottak gyűléseket nézetek ismeretése céljából, és katonai jellegű gyakorlati foglalkozásokat is. Azzal a céllal, hogy amennyiben eljön a cselleívés ideje, jól képzett fiatalok csoportja segítse célkitűzéseik megvalósítását. A tagok esküt tettek, tagsági igazolványuk is volt, valamint „Jövő” címmel sokszorosított újságjuk is. Kosztolányi, miközben a fővárosban megkezdte tanulmányait, ott is toborzott tagokat. 1941-től kezdve eddig tartott szervezkedésének első szakasz.

Miután 1948-ban betiltották a cserkészélet, titkos ifjúsági szerveződést hozott

létre. Főként a volt Halál-légiósokból választotta ki a titkos munkára alkalmasnak tartottakat. Annak érdekében, hogy a cserkészélet alapvető céljaitak megfelelően a fiatalok (voltak közöttük 30-35 évesek is) továbbra is keresztényi és hazafis szellemben nevelődjenek. A szervezkedés későbbi szakaszában már keresztényszocialista célkitűzések voltak a diktátúra ellen, hogy egy esetleges demokratikus változás esetén tagjaikból lehessen létrehozni egy keresztényszocialista párt alapjait. Ennek a titkos szervezkedésnek a neve Keresztényszocialista Magyar Munkásmozgalom volt, melynek léte az akkori pártállami kormányzati diktatúrában államellenes bünteslekménynek számított. Kosztolányi taktikai okokból ezért akkor belépett a szociáldemokrata pártba is. A szervezet rendszeres összejöveteleim elvi kiképzést tartott részükre, de – a régi katonai és cserkész mltba fogódzva – éjszakai katonai kiképzést is folytattak, hogy alkalomszerűen készek legyenek fegyverrel is helytállni a pártállami rendszer megőntésében. Kosztolányi a tagok számára vívást is oktatótt.

A rendszerbomlasztó szervezkedést 1952-ben felbontták. Előbb Kosztolányi József apját vették el egy éjszai házkutatás után, november 20-án – aki nem vett részt a szervezet csoportjában, csak látta, hogy fia többször gyűléseket tart –, majd két nap múltán őt is. Később, december 28-án Károly Gocást is letartóztatták. Többen a lebakás sorsára kerültek a mintegy 150-200 tagból. Meglátalták fegyvereiket, Kosztolányinak volt egy pisztolya, még négy másik személynek is egy-egy, mindössze néhány tülltényvel, továbbá rendelkeztek egy német géppisztollyal töltények nélkül. A mozgalom elített tagjainak utólagos visszameneközése szerint sem lehetett volna csony fegyver megőnteni a hatalmat.

A letartóztatást követő kirakatperben a fő vádak voltak: a népköztársaság ellen irányuló fegyveres szervezkedés, kémkedés és

hazaárulás. Az ÁVH által letartóztatott Kosztolányi Józsefet Kecskemétre vitték, ahol hosszadalmas, keserves vallatások után hamis vádaknak is elismerték vele. Budapesten, a Markó utcában volt a zárt tárgyalás 1953. június 10-én, ahol az ÁVH azon tisztjei voltak jelen, akik kihallgatást vezettek. Olyan kijelölt ügyvéd látta el védelmét, akivel a vádlott sem a tárgyalás előtt, sem utána nem találkozott. Kosztolányi Józseffel együtt tízenegyet vádlott volt.

A bíróság a kiélezett nemzetközi helyzet következményeként is nagyon szigorú ítéletet hozott. A döntés mindössze háromötös tárgyalás után született meg. Az ítélet a következő volt: Kosztolányi József bünyös a népköztársaság megőntésére irányuló szervezkedés vezetésének büntetésében és löfgyevertetegetés büntetésében. Ezért őt összbüntetésül halálra és teljes vagyonekolhozásra ítélték. A többiek is súlyos büntetést kaptak, a legenyhébb ítélet is 10 év börtön volt. Kettőtököt a „beismerő vallomások” alapján életfogytiglanra, a többieket mindösszesen 124 évi börtönbüntetésre ítélték. Közük volt Kosztolányi édesapja és öccse is. A halálra ítélt fiatal emberen bátran hallgatta ítéletét, kétségbeesetten zárkázta szóra nem látták. Céludatos, nemes életét 29 éves korában, 1953. október 24-én hajnalban a budapesti Gyűjtőfogház udvarán oltotta ki a hóhér.

Baján a Szent Antal utca 8. számú házban márványtalpa hirdeti emléket az alábbi szöveggel:

Vitéz Kosztolányi József
1934-1953

A bajai ifjúság keresztényszocialis és hazafias szellemű nevelésének szentelte életét.

Ebben a házban élte diákéletét.
Mártírhalálának 50. évfordulóján
2003. október 24-én
kegyelettel emlékezünk.

Bánáti Tibor

A kecskeméti pincebörtönben

(Részlet a szerző Emlékezéseim: a bölcsőtől a hontalanságig című könyvéből)

Néhány óras utazás után a rabomóbil megállt. Hallottuk, hogy egy kaput nyitnak, majd a kocsit begördült egy udvarba. Kinyitották a rabomóbil ajtaját, és egyenként kezdtek a foglyokat lezsalálni. A „kirakodás” elég sokáig tartott, mivel meg kellett várni, míg az előző rabot elhelyezték, csak utána szállították le egy

másikat, nehogy meglóthassuk egymást. Végre az én kabinom ajtaja is kinyílt, ketten középfogtak és leemelték a kocsiból. Mikor földre érkeztem, jól megfogtattak a tengelyem körül, mint egy bőgőüstig, és bevitték az épületbe, majd lépcsőkönn menünk lefelé. Leérkezünk a pincébe, ahol végre levették szememről a kendőt

és kezzeimről a bilincseket. Néhány évös örmester között álltam. Rámprancsoltak, hogy vetkőzzek le meztelenre, minden ruhadarabomat átutatták, a bilincseket felválták, a zsebeket kiürítették, elvették a nadrágszíjat meg a cipőfüzőket, majd belökték egy zárkóba, utánam dobták ruháimat és rám zárták az ajtót.

Körülnéztem a zárkában, az egész berendezés egy 60 cm széles fapriccsból állt, négy lába a betonba volt beágyazva, s a prics 10 cm-re volt a padlószint felett. Az ablak nélküli zárkát csak egy falba ágyazott és dróthálóval elzárt villanykörte világította meg. A zárkában egy harmacint év körüli férfi volt. Felöltöztem és bemutatkoztunk egymásnak. Lányinak hívták és állítás szerint a régi rendszerben katonatiszt volt. Tőle tudtam meg, hogy Kecskeméten vagyok. Érdeklődtem, hogy miért tartóztatták le, és a kinti helyzetéről. Már több éve volt börtönben, szabotázásért ítélték halálra, de kegyelmet kapott.

A délelőtti folyamán kihallgatásra vittek, és az összeskilévésben kifejtett tevékenységéről faggattak, meg a tagok nevére kérdeztek. Szerecsére tudtam néhányról, akik már lebuktak, így ezek nevével mondtam, vigyázva, nehogy újabb neveket mondjak. A kihallgatás délutánig tartott és nagyon kifárasztott. Később Lányit vittek kihallgatásra, aki későn éjjel jött vissza. Este egy pár kérdőívet adtak, amiket ki kellett töltenem. Többek között arról kérdeztek, milyen kémtévékenységet fejtettem ki. Én naívan kiháztam ezt a kérdést, mint ami nem vonatkozik rám. Lefeküdtem csak késő éjjel fekhettem le, mikor az íveket visszaadtam az őrmesternek. Persze ketten a 60 cm széles kemény pricsben nem nagyon tudnak aludni, különösen én, akinek ez még szokadon volt.

Reggel az őrmester kiszállított a zárkából, és elém tető néhány papírt, hogy írjam alá. Elolvastam a címet: Lányi vallo-mása Kosztolányi Károlyról. Lányi mindent elmondott, amiről beszélgettünk. Akkor még naívan nem ismertem a vanzerokat.

Délelőtt újra kihallgatásra vittek, s azonnal láttam, hogy a kihallgatón rettentően mérges. Először jól meppofozott, amiért egyszerűen kibúztam a kértkérdésre vonatkozó kérdéseket. Utána újabb nevek után faggatott, de nem volt meglepően válaszommal, falhoz állított és megrugdalt. Mikor visszavittek a pincébe, elmentünk a zárkám elé, és egy másik úras zárkába léktett be az ő, a kabátom már ott volt a pricsben. Minzertán tudtam, miről van szó, s nehéz helyzetemben is jót nevettem, elképzeltem kihallgatóm elképedt arcát, mikor meglátta a rólam készült vanzerjelentésben az én aláírásomat. Az őrmester összefeszített bennünket, így csodászó hiba a számításukba, ezért aztán már nem tettek vissza a vanzer mellé. Gondolom, az őrmester se kapott kitüntetését a tévedésért.

Ettől kezdve végig egyedül voltam a pincébörtönben. Körülnéztem új zárkám-ban. A falak nedves dobot árasztottak magukból, a beton nedves volt és hideg. Az egyedülállt anyiból volt nehéz, mert szorult helyzetemben teljesen magamra voltam hagyatva, viszont örültem annak, hogy gondolataimba mélyedhettem, nem zavart senki.

A napok egyformán teltek, reggel ébresztő, zárkánként vitték a foglyokat mosdani és WC-re, majd kiosztották a reggelit, híg levest meg egy darab kenyert. Délelőtt megkezdődtek a kihallgatások, órákig nyaggattak. Így keztem megjelyezni, amit mondtam, hogy ha újra visszatérnek a kérdésre, napok után is ugyanzat mondjam. Az éjszakákat vagy vallo-másirással, vagy kihallgatás-sal töltöttem, az alváram édeskeves idő maradt, ez is volt a cél, az álmatlansággal megőrizni szellemi ellenállásunkat. Napközben lefeküdni vagy felülni nem volt szabad, a zárkában kellett sétálni, hat lépés oda, hat lépés vissza, így ment órákon keresztül. Ha ülésen rajtakaptak, a fal mellé állítottak órák hosszára. Hamarosan fáradt és fásult lettem. Napközben figyeltem a zajokat, értem jönnéke, hogy kihallgatásra vigyenek. Ettől rettegtem. Lelkileg nehéz volt, hogy másokról faggattak, vigyáznom kellett, hogy ne irtsak senkinek. A vallo-másokat persze kiforgatták, és ha tiltakoztam, megverték, mondván, hogy ők az igazat írták. Az egyetlen zaj, amit egész nap vártunk, a kondérok zaja volt, a minden tevékenységtől megfosztott embereknek csak az étel jelentett némi élvezetet, akár az állatoknak, noha nem mondhatám, hogy valami főúri kosztunk volt, reggel leves, délen 'burikás', este híg leves egy darab kenyérral. Az evéshez egy idő után már kanalat se adtak, úgy kellett az ételt kifeléyelni a csajkából, mint a kutyáknak. (Állítólag valaki letörte és lenyelte egy kanál nyelét öngyilkosság céljából.) A osajkákat egyik zárkából a másikba adták be elmosás nélkül, s így kezdtünk olyan sarkot keresni rajtuk, a hol még nem evett senki.

Később újabb kellemtelenség tetézte a szenvedéseket. A hideg pricsben felírozott a vesénk, és gyakran kellett vizelni. Az ajtón kellett kopogni, hogy engedjenek ki WC-re. A választ rendszerint az volt: „Ne kopogjon!” - Néha órákig várattak, míg végre kiengedtek, sokszor már nem bírtuk visszatartani magunkat, és a zárka sarkába vizeltünk, ilyenkor alaposan leszidták és megbüntettek. Ez is a kínzások

egyik fajtája volt. Néha áthallatszott a szomszéd zárkából a megvert emberek nyögése. Egy délelőtti hangos nő sikoltások verte fel a pince csenőjét. „Gyilkosok, gyilkosok” - kiabálta a szerezcsellen asszony. Az őrk a zárkához rohantak, dulakodás, sikoltózás hallatszott, majd csend lett. Az ilyen epizódok nagyon hozzájárultak a foglyok testi és lelki kizsákolásához.

Egy idő után ritkábbak lettek a kihallgatások, napokig nem mozdultunk ki a zárkából, csak hetente egyszer, borotválkozásra és fürdésre. Nehezen teltek a napok, az egyedülállt, a teljes télenység nyomasztóan hatott, nehéz volt a napot gondolatokkal kitölteni, egyedüllé erőforrás az imádkozás és az elmélkedés volt. Az állandó éhségérzetet már megszoktuk, napot sohasem láttunk, csak a villanykörte égett éjjel-nappal. Priss levegőt nem szívtathunk, mert séta nem volt.

Így múltak egymás után a napok, a hetek, sőt a hónapok. A harmadik hónap vége felé újra gyakoribbak lettek a kihallgatások, az ügyészség számára készítették a jegyzőkönyveket. Most már mindent tiltakozás nélkül aláírtam abban a reményben, hogy hamarosan kikerülök ebből a pokolból. A kihallgató néha 10 évvel, néha kötélel kecsgetetett, mondván, hogy az ítélet kizárólag tőlük függ. Ebben a tapasztalat alapján nem is kértelkedtem, csak azt kérdeztem magamtól, hogy miért is állítanak bennünket bíróság elé. Az ávós figyelmeltetett, hogy sehol mást ne merjek mondani, mint ami a jegyzőkönyvben van, mert akkor visszahazakozok ide, s a sorom számszor rosszabb lesz, mint eddig volt.

Március végén aztán egyik este megélemlélt a pincébörtön, ajtóik csopodáltak, órk püsszettek, lépések zaja hallatszott a folyosón. Egyszer csak az én zárkám ajtaja is kinyílt. „Fogja a cuccát és jöj-jözz!” - hangzott a parancs. Az irrodához vezettek, kezembe nyomtak egy kis csomagot, amiben elvett tárgyaitam voltak, bekötöttem a szememet, megblíncseltek és vittek a rabombilhoz, amire ketten feltettek, benyomtak egy kis kabinba és bezárták az ajtót. A rabombil tele volt már foglyokkal, persze nem tudhattuk, kik vannak benne, mert mindenki külön kabinba volt zárva, és nem láthatuk egymást. Megindultunk újabb ismeretlen cél felé, de hát nekünk már mindegy volt, hisz tudtuk, hogy ennél rosszabb helyre már nem kerülhetünk.

Az én ötvenhatom

Sokan sok mindent megírták már az ötvenhatos forradalomról és szabadságharcáról, nem is akarom én a történeteket, a kiváltó okokat boncolgatni, hisz messze voltam mindentől. Inkább azt ismertetem, hogy éltük át Csehszlovákiában a magyar eseményeket.

Ötvenégy februárjában átadtam a műzeumot Frankné Heil Olga művészettörténésznek, én pedig a Magyar Tudományos Akadémia ösztöndíjas aspiránsa lettem. Mivel akkor már családom volt, és Pesten nem sikerült lakást szereznünk, közzárultak, hogy Baján maradjak, hozzatehették járnak fel konzultációra, s ezt épp úgy fizették, mint az esetleges könyvvári, levéltári kutatásokat, néprajzi gyűjtéseket, s közben idejába kellett elolvasni számtalan szakkönyvet, tanulnom az orosz nyelvet, amiből később vizsgáztam, és írtam kandidátusi disszertációt a dunai halászfalról. Bár mindez komoly, minden időmet lekötő munka volt, mégis szabadbanam rendelkeztem napjsimlával. Felésem nagyszőlő Rimaszombaton, Csehszlovákiában élték, 56 nyarán elbátortoztak, hogy meglátogattuk őket, „szocialista” útlevelet váltottunk, melyben meghatározták, hogy hány napot tölthetünk kint. Kétféle évkeket édesanyám gondjaira bízta Kolocsán, a négyéves Márit pedig vittük magunkkal, hadó ismerjük meg a dédszülők is.

Október első felére terveztük az utazást, azaz, hogy visszafelé egy konzultációt is lebonyolított Pesten, így egy Baja-Budapest-Baja útjától szétmentem – mert pénzzel szűkösen voltunk –, s közben az esedékes ösztöndíjam is megérkezik, amit az Akadémia postautalványon szokott megküldeni. Ha jól emlékszem, október 6-án skartunk indulni. Reggel az állomáson ért a kellemetlen meglepetés: csak Pestig adhatunk jegyet, mert katonai szállítások miatt vasúti korlátozás van, nem tudjuk Pestről van-e, és merre vonal Csehszlovábia. – Érdekes, hogy erről a katonai szállításról azóta sem hallottam egyetlen visszamemlékezésben sem. Ha már itt vagyunk, megyünk, majd Pesten meglátjuk, hogyan tovább – volt a határozat. A Keletiben azt mondták, vonat nincs, de próbáljuk meg az autóbusszt. A buszálomson összehoztuk a balassagyarmati múzeumigazgatóval, Manga Jánossal, aki gyakornok koromban főnököm volt s jó barátom. Gyerekek velem Gyarmatra, a múzeumban meghusztok, másnap taxival

kimentek a határra, ott, a másik oldalon már van autóbussz, ami elvisz Batyiba. Úgy is lett. A határon átgyalogoltunk, ott volt egy buszmegálló, nem sokára jött is egy busz, délre már a nagyszülőknél voltunk. Megérkezésünk után jelentkeztünk a rendőrségen, mert ez akkoriban kötelező volt. Elutazásunk előtt itthon már hallottunk a Petőfi Körrel, mindenféle politikai mozgolódásról, ezért aztán odakint szorgalmasan hallgattuk a magyar rádiót, s megdöbbenéssel hallottuk 23-án a tüntetést, a Gerő-beszédet, a lövöldözést a rádióánál, aztán a forradalom kitöréséről szóló híreket. Egész nap a rádió mellett ültünk, s kerestük a magyar nyelvű híreket, akármelyik rádióból származott is. A szlovákok persze nagy kiróhadást intéztek a forradalom ellen, míg a lakosság szimpátiával fogadta. A hírek ellentmondásosak voltak, nem tudtuk, mi van itthon, Baján, Kolocsán, a családdal, kislányunkkal. Telefonálni nem lehetett, a táviratokra nem kaptunk választ. Így tőben azt mondták, hogy Kolocsán és Baján lövöldözés volt. Az oroszok megszállták az országot, általános sztrájk miatt nincs közlekedés, nekünk az útleveletnk lejáratában volt. Akkor értesítettek, hogy a látogatásban lévő magyarok, függetlenül az útlevelemben megadott időről, addig maradhatnak, míg Magyarországon helyre nem áll a rend. Akkoriban már sokan utaztak Csehszlovábia. Egy kissé megkönnyebbültünk, s hallgattuk a híreket továbbra is. Lányom mellett kuporgott és nagy érdeklődéssel figyelt. Egyszer halljuk, hogy az udvaron a postásnak mondja: Az én apukám olyan erős, hogy egyszer pofon vágott egy rendűrt, és az mindig meghalt. – Őristen! Még csak az kell, hogy ilyeneket terjesszen rólam.

Már november közepe volt, mikor egy délután szóltak, hogy másnap reggel a főtéren gyülekezzék, a Vöröskereszt ciszlított Komáromba, ott átadnak a svéd Vöröskeresztnek, mely mindenkit hazavisz. Ez megnyugtatóan hatott, nem kell magunknak bajlódni, csak az éppen akkor mosott gyapjúbélmi az udvaron volt kitérve. Másnap sokadmagunkkal egy menetrend szerinti vonat vöröskeresztes kocsiházzal szállított. A helybéli magyarok kikísérték, útravalót adtak, éjjeleztek, integettek. Őt közben ahány állomáson megálltunk, magyarok vártek, sítmenényt, ennivalót adtak be az ablakon, éjjeleztek. Esteféle érkezünk Komáromba. Egy vendéglőbe vitték, ahol már vacsorázol volt terítve, a felölt-

teknek sűr, a gyerekeknek valamit fűdítő is volt. Akkor előállt egy férfi, elmondta, hogy kollégiumokban fogunk aludni, holnap ugyanitt reggelizünk, majd autóbusszal átvisznek a hídon a magyar oldalra, ahol a svéd Vöröskereszt élelmiszer- és gyógyszerzállítmányokkal mindenkit lakóhelyére visz. Ezután az asztalok között kezdett sétálni: nem irigylem magukat, odaft borzalmas helyzet van, az oroszok elfogják az utolsó járókat, vagy lövöldözések rájuk, sztrájk van, nincs semmi sít, sít, majd felszólította a túrsaságot, hogy a férfiak az egyik, a nők és gyerekek a másik buszra szálljanak, mert fő- és lánykollégiumokban fogunk aludni. Egy zsidó nő hisztériás rohamot kapott: Búcsúzunk el a férfiaktól, mert internálják őket, többé nem látjuk! Az autóbussz megindult, egy hosszú kórkörtás mellett haladunk, majd befordult egy kapu, ahol több barakk volt egy lakatanyu udvarán álltunk. Persze, eszünkbe jutott, amit az előbb a nő kiáltott. A vezető kiszállt, majd egy idő után vissza, hogy itt nincs hely. Végül egy kollégiumban kötöttünk ki, ahol a szobákban az ágynak üszetolták, s a két ágyon keresztben négyen feködthetünk.

Másnap ugyanabban a vendéglőben megreggeliztünk, és a buszokkal elvitték a híd szlovák oldalához. Kiszállt, a hídon gyalog kell átmenni! Még megkérdezték, hogy fegyver nincs-e nálunk, ezzel a vámvizsgálat megvolt, s a tömeg megindult Magyarországra felé. Akkoriban Csehszlovákiában olcsón lehetett vásárolni jó minőségű ruhamezt, cipőt, tele voltak csomagokkal, majd megszokadtam a nehéz bőröndök alatt. A magyar hídfőnél vámosok és határőrök álltak, káromkodtak: hiába rimáinkodunk a szlovákoknak, hogy tele van már a város, vonat nincs, élelem nincs, azok csak hajják a népet! Semmiféle vöröskereszt nincs, csak sztrájk van! A vasútállomásra irányították a tömeget, ahol már minden váró zsúfolásig volt, a csomagokon és a földön ültünk.

Szerencsére november ellenére enyhé idő volt. Időnként Pest felől befutott egy-egy vonat, a tetején is ültek, s Ausztriába igyekeztek. Ne menjenek Pestre! Az oroszok elfogják, lelővik, jöjjenek veltek! Dehogy megyünk, mit ostánánk ott, különben is a másik kislányunk Kolocsán van, hogy hagyhatnánk itt. Emiavalóan volt bőven, hisz a nagymama jól felpakolt, hát vártunk a jószerencsére. Esteféle a vasutasok a gyerekeket a vasutas szálló-

ba vitték aludni, mi pedig a csomagokon kuporogunk reggelig. Délelőtt jött a hír, hogy a komáromi vasutasok „szimpatia vonatot” indítanak Pest felé, már csak azért is, hogy megszabaduljanak a tömegtől. Jegy sem kellett. Beállt a szerelvény, zsúfoltság megtöltöttük, a kocsi közepén szorongtunk – Apótt, pisíni kell! Nagy nehezen kivergődünk –, nem kell pisíni. Ezt még Pestig többször megcsinálta. Bicskén át kellett szállni egy másikra, ami Kelenföldig vitt. De hogy megyünk tovább? Esetleg a Keletből van valami, de hogy jutunk oda, hisz nem jár a villamos. Szerencsénk volt, estefelé indították egy

szerelvényt Pécs felé. Egye fene, csak valahogy eljussunk Bajára. Szép tiszta, meleg kocsiba szálltunk, vöröskeresztes aktívisták innivalót, gyerekeknek édességet osztottak. Kissé megnyugodtunk. Bejött egy vasutas, és elmondta, hogy ez az első vonat dél felé, két önkéntes figyeli a síneket, náncs-e bomba, még külön reflektort is szereltek a mozdonyra. A nyugalomnak megint vége lett. Éjjel felé értünk Dombóvárra, ott kiszálltunk, hátha lesz valami Baja felé. Megint szerencsénk volt, reggel indítottak egy vonatot, az első, délután kettőkor megérkeztünk Bajára. Elutazás előtt nem készítettünk be semmit, üres

volt a kamra, se cukor, se liszt, se zsír, de az üzletekben sem. Az ösziünnem sem érkezett meg, hisz a posta sem működött, de itthon voltunk épen, egészségesen. Néhány nap múlva lányom fájalta a basát, fejét, mindent kitalált, hogy ne keljen oviba menni. Végül kibökte, hogy csúfolják az óvodában. Mivel csúfolnak? – Azt mondják, hogy ávos cipőm van. Cesz-köcsön kapott egy szép barna félcipőt. – Tudod, milyen az ávos cipő? – Nem. – Hát akkor meg mi bajod van, az nem ilyen. Akkor megnyugodott, és nyugodtan jár oviba.

Solymos Éde

„Nem sokaság, hanem lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat”

Európaiságunk és nemzeti identitásunk, szabadságszeretetünk és diktatúraellenességünk igazi jelképe az 1956-os forradalom, melynek történelmi, társadalmi, fotótörténeti vagy helytörténeti tényeit emlékeket igyekszik feltárni a Bajai Honpolgár évről évre októberi számainak hasábjain. Egy fél évszázados évforduló néha még azokat is megszólaltatja, akik a forradalom után majdnem két évtizeddel születtek, s a világról alkotott képük tizenévesen még puszta és a néhol kevésbé, néhol erősebben cenzúrázott történelemkönyvek lapjai, s a felnőttek hozzá fűzött, néhol magyarzó, néhol csak sokat sejtető magyarázatainak keresztfejtében formálódott. S mert nem élünk akkor, a magyar hősek idején, emlékek helyett nekünk csak emlékművek maradtak. Politikai, vallási, gazdasági, tudományos és kulturális emlékművek. Ma már igaz történelem, hagyomány, hősek és példák. Az emberi szabadság, az emberi jog emlékműve.

Emlék-művek, emlék-képek egy 50 évvel ezelőtti korról, amikor „egy nép úgy határozott, visszaköveteli életét, őseit, hagyományait, hazáját, emberi nyelvét, visszaszerezte szavai értelmét, visszapertli régi, öreg, álmos délutánjait, papjait, tanítóit, hőseit, múltját, szerelmeit, gyermekei jövőjét, (...) a mozdulatot, ahogy az öreg paraszt keresztet vet a kenyérré, egy nép alakja megint kiátkozott íróit (...) egy nép életet akar kommunizmus helyett.” Egyéni jogai helyett emberi jogokat akart. A forradalmat kiváltó politika, gazdaság, technika abban a hibszemben élt, hogy az emberekre korlátlan jogot formálhat, és az embert véleményével, szenvedélyével,

1956 Tüntető, 1986

életelőjival együtt mindenestül zsebre vághatja, és megszabhatja, milyen igényei lehetnek ékezetében, öltözködésében, fizetésében, lakáskultúrájában, világnézetében, gondolatokban. Abban a hiszerben éltek, hogy az embernek szabadságot is csak annyit adnak, amennyit akarnak.

A helyzet szülte lehetőségek végtelensége, amikor sem a politika, sem a vallás, sem a tudomány e forró kérdéssel érdemben nem foglalkozott, a dolgot a művészet vette alkotó kezébe. S az igaz művészet a legjobbat tette, amit csak tehetett: megpróbálta újrafogalmazni az emberi jogokat a humánus értékei alapján. Olyan rendet próbált teremteni, ahol a jó és a rossz, a hamis és az igaz határozottan elválik egymástól. Egy olyan tökéletes rendszert, amelyben ember és ember, ember és természet, a teremtett világ jelenségei között valódi rend létezik. A minden hamis csillogástól vagy indigókák köpenyől mentes művészet, művészek a

1956 Árcok, 1976

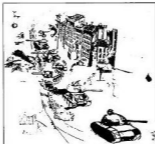
pártatlan leíró álarca mögé bújva őszinteséggel igyekeztek kirángatni álvilágukból a valósággal bújószkodó embert.

Ezt tette az 1970-es, 80-as években Somogyi Győző is grafikáiban. Az 1942-ben született, 1962-től teológiát tanult, 1968-ban a Római Katolikus Hittudományi Akadémián egyháztörténeti doktorátust szerzett, majd 1975-ben felmentett, világi sorsa kezdeni a művészet művészi mércéjéhez, megjárta a vesztélyes utakat akkor, amikor a hetvenes

1956 Ávsz, 1986

években az értelmiség „alvilágában” élt, mert naivan hitte, hogy az „apák tagadásából a fiak megrágnak”. Nem rajta múltott, hogy nem így történt. Művészeti szakköröket vezetett, mosókonyháiból kialakított, saját felszerelésű, szízyanyomásra és egyéb grafikai technikákra alkalmas műhelye nyi-

1956 Utca, 1986

tott volt. A papság kiejtette, a szakma még nem fogadta be, ő pedig valódi helyét kereste a világban. S közben az alkotó ember hosszú, évtizedes bolyongása közepette

1956 Arcok, 1986

megalkotta különleges kuszgárzásti fekete-fehér grafikáinak senki másra nem jellemző korszakát. Egy kivételes utazás emlék-képei, egy kivételes kor portréi, egy kivételes ember emlék-művei: az 1956-os forradalom emlékműve Somogyi Győző lapjain.

Kovács Zita

A találkozás

2006. október 18., szerda, Lukács napja. Szent Lukács, az antiochiai orvos és festő, a harmadik evangélium szerzője, az orvosok és a festők cölibének a patrónusa. E nap a Magyar Festők Napja. Ennyit tudunk a napról, miközben egy meghívó invitálására egy hangversenyre igyekszünk a Bányai Júlia Általános Művelődési Központ dísztermébe. Egy olyan eseményre, amely párját ritkítja. Megkockáztatom: talán még soha nem volt. Városunkban bizonyára nem. Egy zongoraművész tiszteletbeli, baráti ajándéka egy festőművészeknek.

Van egy ember, egy festőművész, aki novemberben lesz 85 éves, és aki mégott már egy életmű áll. Kiállításainak, díjainak és elismeréseinek a száma messze meghaladja a félévszázad. Ő Baján a Festő. A város Diszpolgára. Állandóan rajzol és fest. Vásznonra, lemezre, tányérra papírra vagy éppen kápolnafalra. Nagy része van abban, hogy a katonavárosi szorb síkteret Szent György-kápolnája nem lett az enyészeté. Felajánlja a városnak, hogy újjávarázsolja a kápolna belső terét, és falképeivel egy varázslatos világot teremt e szakrális térbe, s immáron új dimenzióba emelve lesz e kápolna a népek, nemzetek, vallások megbékélésének színdékláival a Megbékélés Kápolnája.

Van egy ember, egy zongoraművész, aki 2001-ben betér a Nagy István Képtárba, a 80 éves Mester *Sinek és évek* című kiállítására. Magával ragadják a képek. Találkoznak, és barátság szövődik a két művész között. A zongora fiatal mestere, az európai hangversenytermek ünnepelt vendége ekkor úgy dönt, hogy zongorajátékával tiszteleg

majd az idős mesternek. Ez történt meg 18-án este. Regős Róbert zongoraművész B. Mikli Ferenc festőművész tiszteletére adott hangversenyt.

Mint egyszerű zeneszerető ember szeretnék írni arról az érzésről, ami akkor, ott magával ragadott.

Súlyos akkordok, finom fűtások, mint pasztózos eszevtonások között a be-beállító fény. És újra. Egyre erősebben. A hangok zengése mindent betölt. Tér és idő eltűnik. Csak a zene van, mely árad, hőmpölyög szakadatlan. Még, még. Mert tovább kell fokozni. És akkor... Csönd. Deimái csönd. Majd újra zeng-bong a világ. Súlyos akkordok között bűvő pataként eltűnő finom melódia. Hangok áradása. Beethoven és Schubert zongoraszonáta, s a Velencéi időző Liszt-mű.

Regős Róbert virtuóz zongorajátéka mellett egyszerűségével, természetes közvettségével bővülte le az est közönségét. A hangverseny végén egymást átkarolva állt előtűnik a két művész. Zűgött a vastaps.

Az asztrodómiai naptárak erre a napra nem jeleztek égitestek együttállását. Mégis. Úgy érzem, hogy egy ilyen fényes égi jelemégnek, B. Mikli Ferenc festőművész és Regős Róbert zongoraművész találkozásának lehetünk tanúi.

Köszönjük a két Mesternek. Köszönjük Baja Város Önkormányzatának és a Bányai Júlia Általános Művelődési Központnak, hogy lehetővé tették számunkra e páratlan este élményének megélését.

Bálint Attila

Védendő védettek?

A vidrafi kb. 50 éves állománya él a kis lápréten

Vidrafi

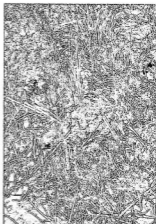
Nem csupán a szőjteké kedvéért választottam a címet, csatlakozva a Honpolgár „Védendő védettek” c. cikksorozatához. Az ok a Nemesnádudvar határában lévő forrásláprét látványa volt.

A Duna-Tisza közti homokbátságok a Duna-völgyébe leszakadó partja mentén sok fakadóvíz ered. Ezek egyikében kialakult egy kis területű vidrafüves láprét. A néhány m² területű lápföldben minden tavasszal gyönyörködhetünk a kecskenyelve-lí gyapjúsás (*Eriophorum angustifolium*) kb. 100 éves állományának virágzásában. Itt él a ma már pusztulóban lévő lápnövényünk, a vidrafi (*Menyanthes trifoliata*) is. A növény a vidrafüfélék (*Menyanthaceae*) családjába tartozik, alacsony, kúszó gyökörű, évelő. Szórt állású, bosszú nyelvi levelei hármasan összetettek. Virágzata fürtös, ötágú, fehé, illatos. Virágzási ideje májustól júliusig tart. Védett növény, természeti értéke 10 000 Ft. Ma-

ga a vidrafüves láprét hazánkban aktuálisan veszélyeztetett, fokozott védelemre javasolt társulás.

A terület, ahol a láprét elhelyezkedik, legelőként működik, ami örmagában még nem is lenne baj, ha nem ezen a kis területen lenne a marhák állomáshelye is. Az állandó, nagymértékű taposást és az intenzív trágyázást nem fogják elviselni a védett növények. Ottjártunkkor szomorú képet mutatott a teljesen letaposott láprét. Visszatérve a címválasztásra, már az is eredmény lenne ebben a mostani világban, ha a védett ritkaságainkra tudnánk vigyázni. Azt, hogy a környezet- és természetvédelmi hatóságok, intézmények sorsa menapság igen mostoha (a bajai felügyelőseget épp az idén szüntették meg), sajnos, úgy látszik, természeti értékeink eltűnése fogja jelezni, és a szépre, az emberi és egészséges környezetre végigok fogják megszínyteni.

Fehér Gizella

Taposás a gyapjúsás és a vidrafi virágzása idején

A letarolt forrásláp

A terület az idén tavasszal intenzíven legeltetett volt

In memoriam Dr. Pápay Tamás (1936-2006)

Dr. Pápay Tamás 1936. augusztus 31-én született Baján. Szegeden szerzett gyógyszerészi oklevelet 1961-ben. Még abban az évben dolgozni kezdett a Bajai Kórházban beosztott gyógyszerészként. 1967-től kórházi főgyógyász volt.

1973-ban a Szegedi Egyetemen „Summa cum laude” minősítéssel gyógyszerészdoktori címet kapott. Három szakvizsgája van, az utolsót, a kórházi gyógyszerészi szakvizsgát 2003-ban tette le.

Munkásságára visszatekintve mindenképp három momentumot kell kiemelni. Először is az új gyógyszerterít létrehozásával kapcsolatos koncepcionális és gyakorlati tevékenységet. Megtervezte az épület elrendezését, elkészítette a gyógyszerészszakmai és technológiai terveket. Az építkezés során gyakorlatilag ő végezte az építkezés művezetését.

A második az egészségügyi informatika területén végzett tiszti munkássága. Magyarországon elsőként indította el számítógépes programját, amelyet 1986-87-ben egy fizikussal dolgozott ki, és amely program a GYURIKA nevet kapta (Gyógyszerek Univerzális Rekordorientált Információs és Készletgazdálkodási Alrendszere). A központi gyógyszerterében már 1987-ben számítógépes adatfeldolgozás volt. A gazdasági hivatalban, majd az osztályokon csak évek

múlva kezdődött minden idevígó fejlesztés. A rendszer és a program országos szinten ismertté vált, és még jelenleg is csuknem hetven kórház alkalmazza.

A harmadik momentum a finanszírozás klár koncentrációja. A gyógyszerek, vegyszerek, sebészeti beamosakodó szerek ára magas és folyamatosan emelkedik. A modernizáció velejárójaként különösen nagy összeget követel a korszerű diagnosztikai tevékenység. A szükséges és biztonságos gyógyszer- és vegyszerellátás érdekében szüntelen érvényesítése és indoklása szinte kilőn embert követelő munka volt. Dr. Pápay elnyúlhetetlen következetességgel őrködött a dolgok pontos és összehangolt menete felett.

Munkásságát, sokoldalú aktivitását mutatja, hogy 1963-tól mintegy hász éven át gyógyszerismerető gyógyszerésziakat is dolgozott az Országos Gyógyászati Intézet megbízásából. 1990-től 1994-ig a kórház igazgatójának általános helyetteseként is tevékenykedett. Tagja volt a Magyar Gyógyászati Társaság Személnak, a MGYT Kórházi Gyógyászati Szervezetnek és a MGYT Bács-Kiskun Megyei Szervezetének, valamint a Magyar Gyógyászati Kamara Bács-Kiskun Megyei Szervezetének több éven keresztül vezetőségi tagja volt. A legutóbbi kamarai választásokig a

megyei etikai bizottságban tevékenykedett.

Kimagasló tevékenysége elismeréseként számos kitüntetésben részesült. A legutóbbiak, legjelentősebbek – és számára is legkedvesebbek – a 2005-ben elnyert Bajai Kórházért kitüntetés, a Nagy Ágoston Eletti és a Baththyány-Strattmann-éji.

A kórház az első és egyetlen munkabélye volt, közel 45 éves munkakövidása alatt az egész intézetet és a gyógyszerterít sajátjának tekintette, féltette és szerette.

Temetésén, tőle búcsúzva, többek közt ezt mondtam: Drága öreg barátom, Pápay! Te fanatikus és megszállott gyógyszerész voltál, aki ha nem csinált volna mást, mint hogy megálljon, megtervezi és működő kórházi patikát, már az is életműnek tekinthető. De ez a példántrő és iskolateremtő tett személyiségednek csak egy része. Haláloddal – sajnos – egy eszme- és eszményrendszer is sírba szállt. Az a része feléltél, amelyet te képviseltél.

Szabad gondolkodási, karakteres értelmiséginek ismertek. Legnagyobb kincsöd egységiség maradt. Az a megmagyarozhatatlan őserő, amely maghatározza és fenntartja a különleges embereket... Itt, a temetésén mellett ősszebújunk, és arról beszélgetünk, hogy szakmailag és emberileg is teljes életet éltél... Nyugodjál békében!

Vajtai István

Bartók Béla nyomában (és tovább...)

Gáspár István, filmrendező

A Duna Wellness Szállóban kialakított Bartók-emlékszoba – a szálloda egykori színházterében koncertezett Bartók Béla 1928-ban – névadó ünnepségére került sor október 12-én. Ebből az alkalomból került fel az emlékszoba falán Fodor Ildá kommunikációs új Bartók-domborműve, a szomszédos konferencia-teremben pedig bemutatásra került Gáspár István filmrendező Gyökök címmel háromrészes alkotása világűr zenészerzőnk életéről. A forgatókönyv Bartók levelei és írásai alapján készült, de – ahogy azt Gáspár István a vetítést követő beszélgetésen elmondta – lényegében fejből forgatta a filmet, amelynek nemcsak rendezője, hanem operatőre és írója (társzerző Várbó Judit) is volt egy személyben. Felkészülése során 44 Bartókról szóló könyvet

olvasott el... Az eredmény, az elkészült film messze túlmutat egy egyszerű dokumentumfilm keretén. A kép, a zenei és emberi (narratív) hang új minőségű ötvöződött az archív és új felvételek, az álló és mozgóképek, a közeli és nagytól felvételek, a kotta- és koncertfelvételek, fák-arcok-bejegyek, Európa és Amerika, a komponálás és kenyérgazdaság váltakozó ritmusában...

A szlák burjánzó sokasága megannyi asszociációk lehetőségét kínál, hogy átgondoljuk az elvált majd másfél száz évet, benne életünket. Bartók Béla életútjának követésén túl ez ad új dimenziót az alkotásnak.

A film vetítése előtt népdalok csendültek fel Pethő Dorottya (ének), Ederlőgh Gabriella (hegedő) és Kiss Tibor (bőrcsa) közreműködésével.

Schmidt Antal

V. Idill Jazz & Blues Napok

Peter Scholcz és barátai

Fotó: Dr. Cséh László

Városunk idei legnagyobb szabású zenei rendezvényére került sor október első hetében a megújult Szentháromság téren felállított koncertsátorban. A rendezvény-sorozat addigi legváltozatosabb – egyben legszínvonalasabb – programján helyi muzsikuskok (Collection formáció), budapestiek (Cornelio Tutu Band, Szőke Nikoletta & Jazzclusive, Memphis Gumbo), amerikaiak (Lord Bishop, Sharrie Williams) és európaiak (Big Daddy Wilson & Mississippi Grave Diggers, The Globetrotters, Lefthand Freddy, Peter Scholcz és barátai) egyaránt felléptek.

A kivétel nélküli színvonalas koncertek sorából is kiemelkedett a világhírű indonéziai ütőessel (Nippy Noya) fellépő lengyel Globe Trotters trio produkciója. Muzsikájuk különlegességét a jazz, a soul, a funky és népzenei elemek sajátos kombinációja adja, ami ritkasságzámba menő hangzerekes felállással (vibrafon, szaxofon, ének, ütőhangszerek) párosul.

A program szerinti koncerteket két éjszakán is örömmzenészek (ún. jam sessionök) követték. A zenei nyitásokok kedvelőinek még bizonyára sokáig emlékeztetés marad az a néhány perc, amikor Sharrie Williams és Big Daddy Wilson együtt állt a színpadon: az előadott szöveg és zene valóban itt és most született, hiszen soha sem szerepeltek előtte közösen. Ritkán adatik meg, hogy az ember részese lehet ilyen alkotói pillanatoknak!

Az idei fesztivál tjdonsága, hogy egy külföldi ország is bemutatkozhatott egész napos program keretében. Most Hollandia volt a díszvendég. Láthatunk holland-magyar virágkötő showt Han Meerhoff és Guba Ági közreműködésével, hallhatunk chicagói blues holland gitárossal (Lefthand Freddy) és egy holland-német-magyar jazz triót (Peter Scholcz és barátai).

Dr. Peter Scholcz magyar származású nagybőgős négy évtizede él Hollandiában, a dobos, Szűdy János pedig ugyanemmi ideje Németországban. A zongorista, dr. Vukán György Budapestről csatlakozott az együtteshez. Ő jelenleg a hazai zenei élet talán legaktívabb komponistája és zongoraművésze.

Bajai fellépésük különleges zenei csemegéje, mert ma már csak ritkán koncerteznek egyfitt, noha egykor mindhárman aktív résztvevői voltak a hazai dzsesszélet megújulásának, a legendás Dália-korszaknak az 1950-es évek legvégén és az 1960-as évek elején. Játékukat a hatvanas évek elején indított Modern Jazz című lemezsorozat első darabjai őrzik.

Az Idill fesztivált ezúttal is Fábik Zoltán, Franóni Krisztina és Oláh Andor szervezte. Alig pihenték ki magukat, máris a jövő évi rendezvényen járt az eszük. Terveiket tükrözi Fábik Zoltán kérdése: Hogyan lehetne legközelebb az élő dzsessz-legendát, Dave Brubecket Bajjára hozni?

Schmidt Antal

GESZTENYÉK

Lábauhoz gurult
egy gesztenye.
Beír.
Túnt az indulatok
az első peremén.

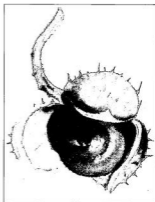
Elindultak lassan,
egyenként.
Felém.
2006 őzén
az első gesztenyéd.

A tükös barota tarua,
oretaulló.
Szemet.
Betül a lét díktél.
Születni uehér.

Indulnak a mapod
a gyökere
felé.
Koppandó tábor,
jőzanol kemény.

Kecemben egy felües
gesztenye.
Beír.
2006 őzén
egy marad kemény.

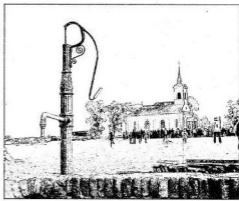
RICHTER ILONA

A Vodica-kápolna szentelése Katymár határában

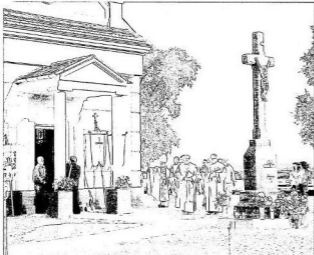
Az újjáépült kápolna belülről

Előtérben a helyreállított kúszivattyú, háttérben a kápolna

A Bajai Honpolgár 2005. júniusi számában mutattuk be olvasóinknak a Katymár mellett 1885. május 17-én felszentelt Vodica-kápolna és a mellette 1886. szeptember 8-án beszentelt Vodica-kút kialakulását-képzését, illetve dolgoztuk fel a kegyhely történetét egészen napjainkig. A Baja környéki szakrális helyeket bemutató sorozatunk zárásaván (2006. szeptemberi lapszámunkban) néhány újabb adattal sikerült gazdagítani a rendelkezésre álló ismeretanyagot. Mos-

tani cikkünkben pedig arról szeretnénk tudósítani, hogy a kezdeti állami támogatásnak, a Katymáron élők, az onnan elszármazotnak és a kegyhely iránt tiszteletet érzők adománynak, illetve társadalmi munkájának köszönhetően befejeződött a Vodica-kápolna teljes felújítása. Az ünnepi istentisztelet keretében végzett felszentelést október 14-én délelőtt 9 órakor dr. Bábel Balázs kalocsa-kecskeméti érsek végezte, akinek segítői voltak Bergmann János bácsalmási esperes-plébános, Jánosity István katymári plébános, Ante Knezsevity otoki plébános (Horvátország), Polyák Imre hercegszántói plébános, Szűcs Tibor nagybaracscai plébános, Szauter Róbert baja-belvárosi káplán, dr. Czár János bácsalmási diakónus és Szőnyi János madarasi diakónus. A világi vendégek között megjelent Ivan Bandity, a Horvát Köztársaság pécsi főkonzulja és Ispánovity Márton, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal főosztályvezetője.

Dr. Bábel Balázs kalocsa-kecskeméti érsek megáldja a kápolnát; a kép jobb oldalán álló kereszt dr. Vácity János és családja adományából készült

Az ünnepi szentmise

Először Allaga István egyházközségi elnök köszöntőt mondott, majd rövid visszatekintésében felidézte a kegyhely történetét. A megadót imádság elmondását követően dr. Bábel Balázs érsek aszisztenciájával a kápolnát belülről és kívülről felszentelte. A kápolna előtt celebrált szentmisén elhangzott érseki beszéd kiemelte: ha egy szakrális hely újjáépül,

akkor azt használni kell. Az ünnep ezután a Katymári Általános Iskola műsorával folytatódott. A program részeként az Egyházközség képviselőjében Jánosy István plébános és a helyi Horvát Kisebbségi Önkormányzat nevében Matos Anna adott át elismeréseket a kápolna újjáépítése érdekében kiemelkedő tevékenységet kifejtő személyeknek, majd Pál Endre pol-

gármeester adott át Katymárért emlékéremet az arra méltóknak.

Megjegyzendő, figyelemre méltó tanulással szolgál Ispánovity Márton köszöntőjében egyik mondata: „Közös erőfeszítéssel megőrizhetők és megemeltethők tárgyi kultúránk pusztuló értékei.”

Dr. Nebojszki László

A növények és az ember

III. Gyümölcsféléink

Nem lehet eléggé hangsúlyoznunk azt az alapítélet, hogy az ember és az állatok nem élhetnek tartósan növények nélkül, hisz alapvető tápanyagokat jelentenek az utóbbiak az előbbieké számára. Az emberrel váltás során a társadalmasuló ember kezdetleges termelési tapasztalatait is folyamatosan fejlesztette, s adta át egymásnak. A gyűjtögetés életmód során a vadon élő növényekből válogatták ki a kedvező adottságúkat (az állatvilágtól is sokat átvehettek az ember). A kellemes ízű, zamatos magvakat és terméseket adó növényeket kiválogatták, gondozták, sőt szaporításukat is megtanulták, és azután telephelyeik közelében természetek is. A történelmi idők feljegyzései, műalkotásai (rajzok, faragások, festmények, szobrok stb.) jól jelzik az alma, a szőlő, az olajbogyó stb. fogyasztási kultúrájának részleteit, eseményeit. Kínában néhány neemes őszibarack és kajszibarack fajtát már 3000 évvel ezelőtt termesztettek. Hazánkban a 19. századtól kezdenek a tömeges árugyümölcs-termesztéshez. A gyümölcsstermesztés úttörői közül Entz Ferenc orvosot, Bereczki Mátét és Mohácsy Mátyást emelünk ki. (Bereczkinék, a híres almatermesztőknek nevét viseli egyik bajai középiskolánk.)

Az utóbbi két-három évszázadban tudományos alapokra helyeződött a gyümölcsstermesztés, s szinte naponként produkálja az ember az újabb és újabb fajtákat. A bibliai „édenkert” gazdag gyümölcsvilágát igyekszik megvalósítani az ember a gyümölcsöskertek megtervezésével, amelyek nemcsak ételmel, sokféle inycenséget, hanem egyben virágos millőt, esztétikus környezetet is jelentenek számára.

Milyen növényeket is sorolhatunk a „gyümölcsfélék” közé?

A „gyümölcs” gyűjtőnév fogalmához sorolható mindazon növényi mag, illetve termés, amely többnyire édes (cukros) nedve vagy egyéb beltartalma (keményítőt,

vitaminok, olajok, fehéjék stb.) következtében emberi fogyasztásra alkalmas. (A szerző sajátos definíciója.)

Hogy mely nemzet, népcsoport milyen növényt sorol gyümölcséi közé, mely változatosságot/bizonytalanságot tapasztalhatunk, ha nemzetközi mércét próbálunk kezdeni. Több nemzetből még a történelmi tradícióváltozást is megtapasztalhatjuk. Európában sem egységes a dinnye, a csemegegyümölcs, a paradicsom besorolása (zöldségféle vagy gyümölcsféle?). Ha-

zánkban a 17. században a som, a fehér és a fekete eper, a berkenye az akkori szak-könyv (Posoni Kert) szerint még a gyümölcsök közé tartozott. A megnövekedett világkereskedelmi kapcsolatoknak köszönhetően napjainkban szinte évről évre bővül a természetesbe fogható gyümölcs-fajták száma.

A hazai legfontosabb gyümölcsfajokat az alábbi táblázatban szemléltethetjük, s egyben szaporítási módjukról is tájékozódhatunk.

A gyümölcsfaj neve	Szaporítás módja
Alma	oltással (szemzéssel és másoképp)
Birsalma	szemzés, bujtás, dugványozás
Cseresznye	szemzéssel
Dinnye (görög és sárga)	magról
Dió	magról, oltással
Földi mogyoró	magról
Gesztenye	magról, szemzéssel
Grünálmalma	lisd alma
Kajszibarack	szemzéssel
Körte	szemzéssel
Köszmété (egres, piszke)	bujtással, dugványozással
Mandula	szemzéssel
Málna	gyökérszárakkal, gyökérdugványval
Mogyoró	bujtással, tűsarjól
Naspolya	oltásmóddal
Őszibarack	szemzéssel
Ribizske (piros, fekete ribizli)	bujtással, dugványval, szemzéssel
Szamóca	indával
Szeder	bujtással, dugványval
Szilva	szemzéssel
Szőlő	döntés, bujtás, oltás, dugványozás

Megjegyzés: a felsorolt fajokon belül szinte mindegyiknél több tíz fajta áll a termelőik rendelkezésére.

A terméscsoportok alapján az alábbi csoportok különíthetők el:

1. almatermesztők (alma, körte)
2. bogyósok (ribizske, köszmété, szőlő)
3. csonthéjasok (cseresznye, meggy, barackfélék)
4. héjasgyümölcsfélék (gesztenye, dió)
5. egyéb gyümölcsfélék (szamóca, szeder)

A legtöbb gyümölcsféléink a rózsafélék családjához tartozik. Az eredményes gyümölcsstermesztéshez az alábbi feltételek szükségesek: kedvező talajadottságok, megfelelő fajták, szakszerű szaporítás és gondozás, kedvező időjárás. A felsorolt feltételek közül kiemelném a gondozást, amelynek sokféle összetevője van: vetés, ültetés, növényápolás (gyomirtás, metszés, permetezés, válogatás, sztrételezés), trágyázás, vízellátás. Talán a sokféle te-

vékenység szokta visszatartani az embe-
reket a természetis elkezdésétől? Pedig e
műveltek gyakorlott természetis tanácsai,
a rendelkezésre álló tekintélyes szakirada-
lom alapján viszonylag hamar elsajátít-
hatók! A vegyszeres csökkentése érde-
kben újabban terjedő biokertészeti eljárás-
ok olcsóbbá és fogyasztóbarátabbá teheti
kedvenceinket! Szerintem a lustaság a fő
hátráltató tényező!

A patinás múlttal rendelkező gyümölcs-
kertészet mintha megtorpant volna napja-
inkban hazánkban. A fiatalabb generáció
gyümölcstermesztési vonalára nem nevez-
hető dicsekedésnek. Leülködőben a
„hobby-kert” korszak? Kár lenne érte! Ne
hagyjuk kiaknázatlanul hazánk kedvőző

földrajzi adottságait! Kora nyártól késő
őzig (majustól októberig) saját természetis
sú friss gyümölcsökkel táplálhatjuk szeret-
teinket a változatos meggy-, cseresznye-,
alma-, körte- és szőlőfajták megválasztá-
sával. A kertben végzett egészséges test-
mozgás, az arcát változtató kerti milió,
a sikeres szüret, a változatos táplálkozás
anyagaimak előállítás csak felemelő, to-
vábbi motiváló tényezők egy-egy sikeres
gyümölcstermesztés kialakításával. A gyümölcs-
termesztés olyan változatos ágazat, ahol
mindenki kedvére válogathat a környezeti
feltételeket szem előtt tartó gyümölcsfaj-
ták természetisével. Nem utolsó szempont
az sem, hogy az általam természetis gyü-
mölcsök vegyszeresztését ismerve, ponto-

san megválaszthatom a fogyasztás idejét.
Sajnos, a piacról vagy a kereskedelemről
vásárolt gyümölcsfélék fogyasztóbarátság-
a nem mindig problémamentes! Az ízek,
a zamatok sem lehetnek mellékesek! Ezzel
kapcsolatosan engedje meg a kedves olvasó-
a a szerző szigorúan szubjektív véleményé-
nyének hangoztatását: sokfajta és sokféle
országiból származó gyümölcsöt fogyaszt-
tottam már, de a hazai kőfőle érlelt termel-
vények idejével, zamattal csak nagyon ke-
védségek idegen vetheti fel a versenyt!

S végül: nemcsak csökkenteni a csúsz-
dok kiadását a házikerti gyümölcster-
mesztés, hanem sok munkátlan ember
hasznosabb időöltését is jelenthetné!

Dr. Laki Ferenc

A bécsi és zsitvatoroki béke

2006-ban számos esemény kerek évfor-
dulóját ünnepeleljük. A dicsőséges nagy
csaták (Nándorfehérvár) vagy az egész
nemzetet rövid időre egyesítő forradalmi
(1956) mellett talán kevesebb fény esik a
17. század két, egymással is összefüggő
eseményére, a Bocskai-felkelést lezáró
bécsi, valamint a több évi háborúnak
véget vető zsitvatoroki békre. Mostani
írásunkban e két békekötés előzményeit,
körülményeit és főbb következményeit
elemezzük.

Előzmények

1604-ben már több mint egy évtizede
zajlott a Habsburg és az Oszmán-török
Birodalom közötti ún. tizenöt éves hábo-
rú (1593-1606). A renkívül elhúzódó,
fordulatos háború eseménytörténetének
akár csak vázlatos ismertetése is messze
megaladja egy Honpolgár-cikk terjedel-
mi korlátait. Ez a háború több tekintetben
eltér az addigi magyar-török háború-
akoktól. A császári udvar az oszmánok
belső válságát is látva lehetőséget látott a
belsőbiztonsági magyar területek visszacszerzé-
sére, és ehhez 1595-ben az addig török
vasszallamként működő Erdélyi Fejedelemség támogatását is meg tudta sze-
rezní. Így abban is bízni lehetett, hogy a
háború sikeres lezárása esetén a három
részre szakadt ország Rudolf császár és
magyar király jogára alatt egyesül majd.
A törökök viszont egész Magyarország
meghódítását és birodalmukhoz csatolá-
sát terveztek, sőt akár Bécs ostromát sem
tartották elképzelhetetlennek. Mindkét
hatalom arra számított, hogy a harcok
egy-két évvel nem tartanak tovább. Né-

II. Rudolf német-római császár

hány év véres háborúskodás után mindkét
hadviselő fél számára világgász a túljár-
hogy eredeti hadicéljaikat nem tudták
megvalósítani, ám ennek következtében a
háború elhúzódott, ami egyik félnek sem
kedvezett. Innen a háború szinte egymástól
is független hadjáratok sorozatává
vált, amelyek egy-egy vár elfoglalására,
illetve felmentésére irányultak. Egy-egy
vár megszerzése azonban a háborút nem
döntötte el, ráadásul a harcok több had-
színtéren (Al-Duna vidéke, Horvátorszá-
g, Észak-Dunántúl) egyidejűleg folytak;
néhányik örödműny a fontosabb
hadszíntereken a háború folyamán több-
ször is gazdát cserélt.

Az 1595 után csaknem minden évben
voltak béketárgyalások, ám mindkét ural-
kodó képviselői a maguk számára elő-
nyös békeszerződést kívántak volna köt-

ni, és a túlzott követelések miatt sosem
sikerült megegyezni. A hosszan tartó há-
ború viszont mindegyik hatalom kincstá-
rát súlyosan megerhelte, ami súlyos bel-
politikai válságokhoz vezetett mind Erdé-
lyben, mind a királyi Magyarországon,
de egyébként az oszmánoknál is. Erdé-
lyben Báthory Zsigmond fejedelem több-
ször lemondását követően tüköbarát po-
litikai erők kerültek hatalomra, majd szá-
bályos polgárháború tört ki. Hogy el ne
veszítse a háborúból kihátrálni igyekvő
szövetségesét, Rudolf császár a fejede-
lemség megszállása mellett döntött,
amelynek végrehajtásáért Giorgio Basta
császári tábornokot bízta meg. Az Erdélyt
birtokba vevő tábornok gyorsan szembe-
sülhetett azaz a ténnyel, hogy a gazdasá-
gilag fejletlen fejedelemség nem tudta el-
viselni a rázúduló háborús terheket. (Rá-
adásul ekkor már Erdély területén követel-
lentl is folytak harcok.) Az egyébként ki-
váló képességű hadvezér háromnegyed
éves (1603 augusztusától 1604 tavaszáig
tartó) megszállását Basta rémuralomként
emlegették Erdélyben, hiszen – a császár
i parancsot végrehajtva – súlyos adót ve-
tett ki az erdélyi népességre, a székelyek
fölé idegen kapitányokat nevezett ki, az
erdélyi alkotmányt pedig felüggyeztette.
Az új, tüköbarát fejedelem, Székely Mó-
zes mozgalmában részt vevő nemeseket
kíméletlenül kivégeztette, a „hátlén” vá-
rosokkal (Brassó, Kolozsvár) súlyos
összegekkel fizettetett, ellátke pedig német
helytartókat nevezett ki. Ezenfelül a csá-
szár nevében Erdélyt meg is csonkították,
hiszen a korábban a fejedelemséghez tar-
tozó négy partiumi megyét Felső-Ma-

gyarországhoz csatolták. Így nem csoda, ha a korábban Habsburg-párti erdélyi főurakban is erősödött a meggyőződés, hogy a „német” szövetség több kárt okozott, mint amennyi hasznot még remélni lehetett belőle.

Mindeközben a Prágában székelő császári udvar a királyi Magyarországon a háború költségeit felségserései perekkel (melyek általában a megváltódnak fíneમેsekk 85- és jószágvesztésével értek véget) igyekezett fedezni. A „fiskális pörök” ki-szemelt áldozatait egyébként általában futni hagyták, csak vagyonukra tartottak igényt. E perek már 1601 óta rendszeresen folytak, ám nagyobb feltűnést csak akkor keltettek, amikor a politikában is vezető egyéniségnek számító nagybirtokosok ellen indították meg őket. A legismertebb ilyen per a kor egyik legvilágóbb diplomátája, Illésházy István (1540-1609) főudvarmester ellen indult, aki 1603-ban csak úgy menthette az életét, hogy egy időre lengyelországi emigrációba menekült. Ezen túl az udvar visszatért korábban gyakorolt ellenreformációs politikájához is, és egyre többször sértegette meg a magyarországi protestánsok jogait. A legnagyobb vihart az ez eset kavarta, amikor – miután az egrí érsekség székelye török kézre került – Rudolf császár azzal bízta meg Giacomo Barbiano di Belgiojoso felső-magyarországi főkapitányt, hogy a káptalan székelyét az ekkor teljesen protestáns Kassára helyezze át. Barbiano a várost 1604-ben vette át, de a parancsot túl is teljesítette: lefoglalta a kassai polgárok városfalakon kívüli birtokait, miután azok az ő protestáns hitet tiltó rendeleteinek nem voltak hajlandók engedelmessé válni. Hasonló zaklatás érte más protestáns többségű szabad királyi városok lakosságát is, mert az udvar elfoglalás szerint a városoknak földesurak (jelen esetben tehát a király) vallását kell követniük.

A rendi jogok mindezen nyilvánvaló megsértését a magyar nemesség is aggodalommal figyelte, ám az 1604 március-áprilisi pozsonyi országgyűlésen tiltakozásaikat nem vették figyelembe, sérelmeik orvoslására az uralkodót képviselő Mátyás főherceg pedig semmi hajlandóságot nem mutatott.

A Bocskai-felkelés

Bocskai István (1557-1606) kezdetben maga is a Habsburg-párti főnemesek közé tartozott. Bár Erdélyben született, gyermek- és serdülőkorát császári apródként Bécsben és Prágában töltötte. Er-

Bocskai István

délybe 19 évesen tért vissza, s miután közel rokonságban állt az egymás után több fejedelmén is adó Báthory családdal, hamar magas pozícióba került, és egyik kezdeményezője volt Erdély és a Habsburg uralkodó közötti szövetség megkötésének. A tizenöt éves háborúban tevékenyen részt vett: 1595-ben Gyurgyevóndán – Mihály havasalföldi vajda támogatásával – győzelmet aratott Szinán török nagyvezír hadai felett. Az évek múlásával azonban számára is világossá vált, hogy a német szövetség nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, és Rudolf császár számára a magyar érdekek másodlagos jelentőségűek az öszbirodalmi érdekek mellett, ráadásul a törökkel szemben Erdélyt sem képes hatékonyan megvédeni. Bocskai valamikor 1601 után döbbent rá az általa elindított politika csődjére, és – miután kapcsolatba került a török földre menekült erdélyi bujdosókkal, köztük Bethlen Gáborral is – „kezde gondolkodni maga és nemzete felől”: Erdélyt vissza kell állítani korábbi állapotába, s a császár jogára alól az országot ismét a Porta mellé kellene vinni, esetleg saját fejedelemség alatt. Levezetése egy véletlen folytán valószínűleg a császáriak kezére került.

A sokáig óvatoskodó politikus végül akkor lépett a tettek mezejére, amikor hírt vette, hogy a gyanút fogó Barbiano arra utasította Cyprian Concini vándor-alparancsnokot, hogy foglalja el Bocskai várát (Szentjóbbot és Kerekit), és maga is haddal indult a „hölten” Bocskai megaláztatására. A hadsereg főlőst nem rendelkező Bocskai a legváratlanabb helyről kapott segítséget: a Concini seregében felvonuló magyar hajdúk – akik kezdetben azt hitték, hogy a török ellen indul-

niak – felajánlották segítségüket a szorult helyzetben lévő bihari nagyúrnak, aki ekkor eleve csak a menekülés és az ellenállás között választhatott. A titkos megbeszélés után Bocskai ellentámadásba ment át: 1604. október 15-én Almásd és Diószeg között az éj leple alatt rajtaütött az ellene küldött három (1) császári hadoszlop egyikén, mire Barbiano nem is bossítkozott harcba, hanem Várad, majd Kassa felé menekült. Így hamarosan az egyébként is lázongó Felvidék lett a harcok fő színtere, ahol Bocskaihoz csatlakoztak a vármegyék, a városok, majd a magyar főnemesek nagy része is. A császári udvar a mozgalmat eleinte vallásbáborúnak bélyegezte, amelyben az „eretnek tanak által félvezetett” protestáns alattvalók lázadtak fel a katolikus uralkodó hatalma ellen. Ez azonban erősen egyszerűsített álláspont volt: a felkelők többsége ugyan valóban kalvinista volt, ám nem kizárólag vallási célból fogtak fegyvert, hanem hogy a haza „megromlott szabadságát az idegen nemzetességnek igazán alól kiszabadíthassák” és „az régi kívánód állapotra hozhassák”.

Bocskai még a felkelés elején felvette az erdélyi fejedelmi címet, amelyet hamarosan I. Ahmed szultán is megerősített, majd az erdélyi rendek is elfogadták. A császári udvar novemberben átírányította Bastát a török hadszíntérről a Felvidékre, s bár két csatában (Osgyán, Edeleny) győzött is Bocskai felett, a felkelést nem tudta elfojtani. A kis létszámú, rosszul fizetett zsoldosokból álló császári „seregek” mindenütt visszavonulásra kényszerültek, így hamarosan Bocskai kezére került Erdély és a Felvidék tényleg nagy része, egyedül a török frontokhoz kö-

I. Ahmed török szultán

Az Ahmed szultán által Bocskainak felajánlott korona

zel fekvő Nyugat-Danántól maradt stabilan a Habsburgok birtokában. A felkészülést részt vevő magyarországi rendek 1605. április 20-án a szerencsi országgyűlésen Bocskait Magyarország fejedelmévé választották. Miután a Porta nem ellenente, hogy Erdélynek és Magyarországnak – tőle függő – közös uralkodója legyen, Laia Mehmed nagyvezír 1605. november 11-én a szultán nevében koronát adott Bocskainak, és Magyarország (persze ténylegesen valójában a kezén lévő Felvidék és Erdély) királyának ismerte el. A főúr utóbb a koronát csak ékszerként fogadta el, bár egy időre nyilván eljárt az a nemzeti királyság gondolatával. Bocskai harci sikerei felbátorították a nagyvezírt, aki ekkor már Décs elleni hadjáratról álmodozott. Ez viszont annak a veszélyét rejtette magában, hogy akár egész Magyarország török uralom alá kerülhet, ami nyilván aligha szerepelt Bocskai szándékai között. Híveinek egy része ugyan hajlott a teljes függetlenség programjára (ami a harcok folytatását jelentette volna), ám a nyugat-magyarországi nemesség inkább a Habsburgokkal történő kiegyezést szorgalmazták. Álláspontjukat az 1605 eleje óta Bocskai táborát erősítő Illésházy fogalmazta meg: „Nincsen-é előttünk, hogy két nagy császár birodalma között vagyunk. Az török természet szerint mind hitünknek, s mind magunknak ellen-

sége, szép szót át-é most, segít is, bizony megveszi idővel az árát... (...) Nem vőtt ő még senkinek sem országot, sem várat. Ezután sem veszen, bátor senki ahhoz ne bízzék. Az római császárnak is, ha ellenségi leszünk, tőbe-nyárba rajtnak leszen, és bizony meg nem állhatjuk végére. Nem köllene ezért ez kevés maradékját hazánnak ilyen nyilvánvaló nagy veszedelmére hozni. Az végének köllene dolgunknak nézni, nemcsak az elcse.”

Bocskainak hívei két csoportja között egyensúlyoznia kellett, ám azt – a mindénron kiegyezést kereső Illésházy érveit meghallgatva – be kellett látnia, hogy a királyi Magyarország teljes meghódításához egyedül nincs elegendő katonai ereje, míg a törökkel való további katonai együttműködés egyedül az Oszmán Birodalom érdekeit szolgálja. Így – személyes ambícióit és a nemzeti királyságról szőtt álmait is félretéve – követeket küldött Bécsbe, akiknek felhívta a figyelmét mind a törökkel, mind a Habsburgokkal kötendő béke fontosságára. Az 1605 nyarán megkezdett tárgyalásokon Bocskai küldöttségét Illésházy Ist-

ván vezette, míg az udvart az uralkodó testvére, Mátyás főherceg képviselte. A hosszas alkudozások sokáig nem vezettek eredményre, miközben a törökök Esztergom várát is bevették (1605. október 3.). Bocskai pedig 1605 végén – hogy ezt az értékes katonaelemet hosszabb távon is megnyerje magának – a korponai országgyűlés döntése alapján mintegy tízezer hajdát telepített le a Debreceen környéki részeken, és a székelyekhez hasonló, kollektív kiváltságokkal ruházta fel őket. A hosszúra nyúlt békétárgyalások végül 1606. június 23-án vezettek eredményre, amikor aláírták az utóbb bécsi békének nevezett megállapodást.

A bécsi béke

A békétárgyalásokat megnehezítette, hogy az ekkor már megháborodott elméjű, mély depresszióval küzdő Rudolf császár sem a lízadókkal, sem a törökkel nem kívánt békét kötni, ráadásul a tárgyaló feleket sokan sokféleképp igyekeztek a maguk számára kedvező módon befolyásolni. Így csak több hónapok költözés után sikerült a felkelést lezárni, és egyes pontok értelmezésében utóbb is vita volt a szerződés felek között. A békét végül egy nehéz küzdelem árán kiharcolt királyi felhatalmazás után az udvar részéről Mátyás főherceg írta alá, és az osztrák és cseh tartományok rendjei is garantálták. Bár Bocskait Illésházy képviselte, a béke mégis egyfajta józan, de mindenképpen előnyös kompromisszum volt a fejedelem hívei között.

A 15 pontból álló békeszerződés első cikkelye vallási kérdésekkel foglalkozott. Ebben az udvar elismeri a karok és rendek, valamint a városok szabad vallásválasztását és –gyakorlását. A paraszti népesség esetében viszont a cuius regio eius religio elvet érvényesít, azaz a jobbágyoknak földesuruk vallását kell követnie. Együttal arról is rendelkeznek, hogy bármely fél által elfoglalt egyházi javakat vissza kell szolgáltatni. A szerződés második pontjában Bécs kötelezi magát a törökkel kötendő béke mihamarabbi előérésére. (Elvileg a magyarokkal és a törökkel egyszerre

A bécsi béke szövegét tartalmazó oklevél

kellett volna megkötni.) A 3-11. pontokig terjedő részekben lényegében megerősítik Magyarország rendi alkotmányát, és az udvar kötelezi magát a hagyományos magyar rendi hivatalok (nádor, kincstárnok) újbóli, magyarokkal történő betöltésére. A 12. pont a felségserzési perek során elkövetett törvényesítések orvoslása. A 13. cikkely Bocskai adományait és nemesítését a következő országgyűlésig nagyrészt érvényben hagyja, esetleges felülvizsgálatakor ezt kerülhet sor, ám újabb adományozások már nem lehetségesek.

Bocskai személyével külön cikkelyek foglalkoznak (szám szerint összesen 27), amelyekkel 1606. szeptember 24-én némileg módosítva Rudolf császár külön oklevelében is megerősített. Ebben az uralkodó Bocskait az újra önálló Erdély fejedelmének ismeri el, és ezen kívül a fejedelemség területéhez csatolja a tisztántúli Máramaros, Bihar, Kraszna és Közép-Szolnok vármegyéket, Bocskainak pedig személyes rendelkezésére bocsátja Bereg, Ugocsa, Szatmár és Szabolcs területét, továbbá a tiszai átkelőt védő Tokaj várát. (Ez utóbbiaknak Bocskai fiági örökös nélkül halálának esetén vissza kellett volna szállnia a koronára.) Ezzel a Bocskai-szabadságharc idején egy időre négy részre szakadt ország visszanyerte a felkelés előtti állapotát, Bocskai kezén – bár török vazallusállam uraként – nagyobb terület volt, mint valaha Szapolyai Jánosé vagy akár Báthory Zsigmondé. Innen Bocskai pedig igyekezett minden erejét és kapcsolatát latba vetni, hogy létrejöjjön a Habsburg-török béke is, hiszen saját fejedelemsége fennmaradásának is ez jelentette a garanciáját.

A zsitvatoroki béke

A két egyaránt kimerült birodalom végül újabb kísérletet tett a háború befejezésére. A felek között akkora volt a bizalmatlanság, hogy csak úgy láttak esélyt a megegyezésre, ha bevonják a tárgyalásokba Bocskai István küldöttségét is. Az 1606 őszén megkezdődött tárgyalásokon így három fél vett részt, ám a Habsburg-delegációban a németek mellett a királyi Magyarországi képviselői is megjelentek. Az erdélyi küldöttséget ezreltlen Ilésbázy vezette, aki nemcsak a fejedelemtől, hanem Mátyás főherceg bizalmát is élvezte, akivel a bécsi béketárgyalásokon jó viszonyt alakított ki. Török részről Ali Kadizád budai pasa vezette a küldöttséget, míg a császári delegáció élén Hans von Molart, a főherceg bizalmasa, katonapolitikai szakértő állt.

Már a béketárgyalások helyszínéről is komoly vita folyt, ti. egyik fél sem akarta, hogy a másik valamely erősségében vagy városában vitázzanak, így végül abban állapodtak meg, hogy a határ környékén, Buda és Győr között legyenek a megbeszélések. Így esett a döntés a Zsitva folyó és a Duna találkozási pontjára, ahol egyfoként nem volt lakott helység, a császári küldöttség a Duna bal, míg a szultáné a Duna jobb partján vert tábor, Bocskai küldöttsége a kettő között, de szintén a jobb parton helyezkedett el. Minden küldöttség sátrótáborokban lakott; voltak külön lakó- és tárgyalószobák is, de kezdetben arról is vita volt, melyik fél táborában tárgyaljanak először. Végül az első érdemleges megbeszélésre 1606. október 29-én a Habsburg-delegáció sátrában került sor. Szintén problémát okozott a tárgyalások nyelvének kiválasztása, nem volt ugyanis olyan nyelv, amelyet valamennyi résztvevő értett és folyékonyan beszélt volna. Minden delegáció hozott ugyan magával tolmácsokat, de csak egy olyan akadott köztük (az erdélyiek székely tolmácsa, Illésy János), aki minden felfogalót értett. (Talán a kommunikációs nehézségekkel is magyarázható, hogy a békeszerződés török és német nyelvre szövege nem teljesen azonos.)

A mintegy három hétig tartó tárgyalásokon három fő kérdésben alakult ki vélemény vita: a török szultánnak járó évi ajándék (adó), a béke időtartamának és egyes várak hovatartozásának kérdésében. (Néhány ügy függőben is maradt.) A 20 évre szóló békét végül 1606. november 11-én írták alá. Ebben kimondták, hogy a két uralkodó, Ahmed és Rudolf egyenrangú félnek tekintik egymást, és kölcsönösen császárnak titulálják a másikat. Területi kérdésekben a háború kitérésakor érvényes határokhöz képest jelentős változások nem történtek: Eger és Kanizsa vára ugyan török kézben maradt, viszont néhány, 1593 előtt török kézben lévő felvidéki vár (Füleke, Nógárd) visszakerült a királyi Magyarországhoz. Megegyeztek a hadifoglyok kölcsönös kicseréléséről is. A korábban a császárok által rendszeresen fizetett évi ajándék kérdésében úgy állapodtak meg, hogy a szultán egyszeri, igen tekintélyes 200 000 forint értékű ajándék fejében egyszer és mindenkorra lemond az évi adóról, egyszerűsödött Magyarország vazallus státusáról. (A dológ szépséghibája, hogy ez utóbbi rész a török nyelvű szövegől hiányzott.)

A békeszerződés – amely a későbbi megerősítések miatt végül 1663-ig maradt

érvényben – az erőegyenlőség alapján kötött. Mindkét fél számára létszükséglet volt a megkötése, hogy megszabaduljanak a kétféle háborúk rémületől, és saját belső problémáikra koncentrállhassanak. Nagyon nagy szükség is volt erre, hiszen a háború mindkét fél számára nagyon súlyos veszteségeket okozott: egyes, korábban lakott vármegyék pusztává lettek, másuttal az adózók száma mintegy harmadára csökkent. Magyarországi újmegegyesítésnek álma – akár oszmán, akár Habsburg-fennhatóság alatt – egy időre lekerült a napirendről, de Erdély számára a virágkor kezdetét hozta el a békét követő évtized. A két hatalom immortál állandó diplomáciai kapcsolatot tartott fenn egymással. A két békeszerződés így konzerválta azt az állapotot, amelytől mindenképp szabadulni igyekezett volna, ám a tervek megvalósításához senki sem rendelkezett a szükséges katonai és gazdasági erővel.

Bocskai halála

A rendezésben kulcsszereplő, ám a békek megfogalmazásában tevékenyen részt nem vállaló Bocskai István azonban nem sokáig élvezhette küzdelmeinek gyümölcsét. Az ekkor 49 éves, már régóta betegséggel küzdő fejedelemtől korábbi székvárosába, Kassára hízdott vissza, ahol 1606. december 29-én elhunyt. Kortársai szerint korábbi kancellárja, Kátay Mihály mérgezte meg (a hajdú utóbb fél is konokultak emiatt), ami azonban aligha valószínű, a megbízhatatlan politikus ugyanis Bocskai hónapokkal korábban túlműöbe vetette. Bocskai 1606 novemberében kelt testamentumában politikai filozófiáját is összefoglalta, amely a hazaszerető, felelős politikus tanúságotétele: „Ezeknek utána, mint nemzetemnek, hazámnak igaz jóakarója, fordított elnémet a közönséges állapotnak elrendelésére és abból is az én tanácsomat, tetszésemet, igazán és jó lelkesmérettel (meghagyom) megírom, szerezettel intvén mind az erdélyieket és magyarországi híveiket, hogy Magyarországtól, ha más fejedelemség alatt lesznek is, el ne szakadjanak. A magyarországiakat, hogy az erdélyieket el ne tartsák, tartsák ő atyafiainak és ő véreiknek, tagoknak. (...) Valameddig pedig a magyar korona ott fenn, nálunknál erősebb nemzetiségű, a németnél lézzen, és a magyar királyság is a németeken forog, mindenkor szükséges és hasznos egy magyar fejedelmet Erdélyben fenntartani, mert nekik javokra, oltalmokra lézzen. Ha pedig az isten adná, hogy a magyar koro-

na Magyarországon magyar kezébe kelne egy koronás királyság alá, úgy az erdélyieket is intjük: hogy attól nem bogy elszakadnának, vagy abban ellentartásnak, de sőt segítik tehetőségek szerűt és egyenlő értelemből azon korona alá, a régi mód szerűt adják magukat.”

Bocskai utódjával hívét, Homonnai Drugeth Bálintot javasolta, ám ez végül nem valósult meg. A halotti szertartásokat

Kassán tartották (a prédikációt a neves hitész, Alvinczi Péter, a latin orációt a város iskolagazdája tartotta), majd koporsóját Torda és Enyed érintésével szállították a fejedelem végső nyughelyére, Gyulafehérvárra. A fejedelmet nemesek és köznépek, férfiak és asszonyok őszintén gyászolták. Ahogy az eseményekről tudósító történetró, Szamosközy István tudósít: „...Emlékeztölőbe idézték

tudniillik, s mindaddig frissen emlékeztetben tartották, micsoda leverettsékből és mi igen kegyetlen szolgaságból váltotta ki István fejedelem Erdélyt, és' a német kivetésével a kegyetlenség súlyosa igáját testköltő elvette, önmaguk és polgártársaik megszerűt fűvét egyedül neki akarták tulajdonítani.”

Dr. Mayer János

Az alibi

Kabóját felakasztotta a fogasra, majd bement a fürdőszobába kezét mosni. Onnan kiáltott ki: Szervusz, anyukám!...

Valami üdvözletfele hangzott a konyha felől, de az alig jutott el tudatáig. A délutáni nagy tekepartiban gondolt, amit annyira szeretett, s melyet felesége éppannyira utált. Egyébként mindenért lázadozott az asszony, ami elszakította őt az otthonától. Nem is beszélve arról, ha egy kicsit borigőzősen jött haza. Na, nem részegen, csak éppen spiccesen...

Elmosolyodott, mint a nyúl a vadalmának, de aztán hirtelen elszállt a gerjűje... Mí a fenét találjon ki ismét, hogy Klári ne kapjon szimatot?

– Kitaláltam a levesedet – hangzott a konyhából.

– Ejhaj! – sóhajtott halkán, s már lépni akart, amikor megszólalt a telefon. Rohant, hogy 6 vegye fel a kagylót.

– Halló! ... igen, itt Dénes. Szia!... Ürtem... igen, megértettem... Természetesen. Átgondolom a dolgokat, s ott leszek idejében.

Miközben beszélt, fél szemmel a feleségét figyelte. Ott állt a szoba küszöbén, s őt nézte.

– Ki beszél? – hangzott a tilhüges kérdés az ajtó felől.

– A vállaltól, a főnököm... tudod, szíven, ma este íjűk alá a privatizációs okmányokat, s azt mondta, hogy kijön a televízió is... élő adás lesz. Akarja, hogy néhány szót én is szóljak.

Na végre, túl van rajta... De hogy honnan a fenéből jutott épp ez a „televíziós mese” a fejébe?!... Ami pedig az élő adást illeti, az már maga volt a szándék legnagyobb öklésége. Jó, jó, igaz, hogy a tévéjük tegnap elromlott, de hát akkor is... Hát-ha megdöcsa simán. Ismét maga előtt látta a baráti kompániát, hát újfént mosolygott a nyúl a vadalmára.

Este felé, öltözöközés közben még lopva figyelte asszonyát, de a gyanakvásnak

semmi jelét sem látta. Megnyugodva ment el. Mégis valahogy egész este nem talált magára. Rosszul is játszott a tekepartiban, a bor sem esett olyan jól, mint máskor. Fejfájásra hivatkozva aránylag korán, már kilenc óra után meglépett a haveroktól. Otthon az előszoba asztalkáján egy óbuda várta: „Szíveském! Elmentem a mamáéhoz. Vacsora a reiben.”

Lerogyott a székre. A mamáké televíziójának kutyája baj! Végem – sutogta maga elé. Már látta is magát a válóperes tárgyaláson... a kiáért szemű rokonságot... a röhgög barátoikat.

Ebben a percben kulcs fordult a zárban, s belépett az asszony.

– Szervusz, szívél – hallotta valahonnan messziről. – A buszmegállótól végül előttem jöttél, de úgy rohantál, hogy nem értelek utól. Bizonyára éhes vagy, azonnal terletek. – A többi már a konyhából hallatszott:

– Egyébként látalak a tévében. Úgyes voltál. Csak a kék ruhádat kellett volna felvenned, az szebb.

Micsoda? Jól hallotta? Nem! Ez bizony hallucináció... vagy alkoholmérgezés, esetleg tudathasadás. Talán nem is ő az, aki itt ül nagykabátban. Egy kisebb arklakán volt a hangja, mikor megszólalt:

– Mit mondtál?

– Hát ide se figyelj? Azt mondtam, hogy úgyes voltál, de a másik öltönytödet jobban szeretem.

Tovtt egy pohár hideg vizet. Aztán megpróbálta végiggondolni az egészet. Összetévesztene valakivel a feleséggel? Nem, az lehetetlen! Színészkedik? Nem, ilyesmihez nem ért. De hát akkor?... Akkor csak az lehet... csak az az egy lehet, hogy az asszony sem ott volt, ahol... ahol... nem a mamánál járt!

Beleesődült a gondolatba. Gyorsan levetkőzött, fejére húzta a paplant, de alatta még inkább gyöcsörték a gondolatok. Talán csak nincs valakije a feleségének? Amíg ő kiszálláson van, mit csinál egyedül? Soha-

sem ellenőrizte, merre jár – micsoda könyvnyelmség!...

Réggel teljesen összetörve kelt fel – még hajnalban. Az üzemben mindenkiel összeszóllalkozott, a legegyszerűbb problémákat nem tudta megoldani.

Délben a felesége előtt érkezett haza, beleroskad a fotelbe. Belépő felesége nem vette észre, vetkőzni kezdett a másik szobában.

Milyen csinos – állapította meg a tükörböl. – Talán még vonzóbb, mint lánykorában. – Úgy érezte, összeszorul a gallér a nyakán.

Étél kezdve megváltozott. Délélőt többször felhívta az asszonyt telefonon. Meglepetészerűen haza-hazajött a terempunkáról, s még a futballmeccsre is magával cipelte. Kedves volt és gyöngéd. Az asszonyka boldogan viszonozta mindzét.

Néhány hét elteltével egy este, amikor Dénes lement az üzletbe kenyéért, felesége feltárcsázta a mamát:

– Hát, mama drága, az a televíziós trükk csodálatos volt. Hiába, jól ismeri a fiát!

Máté András

Helyreigazítás

Az Önkormányati Tájékoztató szerkesztőségével közösen kiadott októberi ünnepi számunkba sajnálatos hiba csúszott. A forradalom bajai születtűrű mártírya című írásban közöltük egy fényképet, amely az aláírás szerűt Hargitay Lajost ábrázolja diáktársai társaságában. A forrás, ahonnan a képhez hozzájutottunk, teljesen megbízhatónak tűnt. Kiderült azonban, hogy a fotón nem Hargitay Lajos és barátai láthatók. Előnért kérünk olvasóinkól, az azoktól is, akik magukat ismerték fel a képen.

Szerkesztőség

Esnagy József: A gyűlölet kora

Z-füzetek, Budapest

Esnagy József érzéseit, indulatait, verset szülő gondolatait elsősorban az általa megtapasztalt világ alakítja, a társadalom, amelyben él. Legutóbbi (hetedik) kötetének negyvenöt verse között alig néhány olyan akad, amely kortól független lírai színházi alapú. Nyugtalanító alapélménye, hogy „valami nincs rendben ebben a Paradicsomban”.

Vizolyogva látja, hogy „marakodunk eszmén és kenyéren”, és iszonyattal tölti el „a mindent előlöt gyűlölet”. Többnyire korunk utálatos bűneit sorolja, de közben azért mélységes egyfűtérzéssel felidézi „az otthontalanok és a kitaszítottak roppant seregét” is. Reményre ő sem lát okot, mégis bizik „a szeretet megváltó hatalmában”.

Az alapötös sőtét. A költői dikció ehhez illően kemény és dísztelen. Esnagy korábbi kötetében megcsodálhattuk (olykor sokalltuk is) a metaforák szín pompás tűzijátékát. Helyette itt az alakzatok kapnak fontos stilisztikai szerepet, és a hosszú mondatok sodrásán ragadja meg az olvasót.

Az alábbi versek izlették a kötetből.
Bálint László

Az Úr és Mózes párbeszéde a Sínai hegyen

Nem í vagyók-e választott népem,
mely az elő szára elhagyott engemet,
hogy imádjá az aranyborjút?
Legalább egy maradt volna hű kizetektől
S nem szepőlőten már egy asszony
sem, és egy leány nem száti már:
Senki sem hódol fölvert sátrom alatt;
a lélek könnyű daloktól szívér.
S hatalmam is régen gyengülőkben
szemekben. Mit érne közszólórá irt beám,
hiszen a szívetekben nincsen szeretet
és megbocsátás, csak szörnyű bán.
Áldásra így hogy nyúlhatom kezem:
Haragom szörnyű, társas, mint a Nap.
Egységet költi minék nekem
veled! – Ha elpusztítalak, mi van?
Csak magamat csudáln, nem tégedet,
bár kárpótolna sok minden, mit tettem én,
míg hűséges szolgálóm: halak és vadak
jőnnének hozannázza felém.

Uram! Uram! ne bántsd tébolyult népedet,
nem tudják mit, miért nem szabad.
Akkor ma hangosan övölönek, azok
tegnapfalkéért bűnbánatot tartanak.
Megalánváskálót, szolgálóhüllőrt
váltanak Urat, gyász és sínepet,
hűbba mondanád nekik: miért nem segítéll
magadon, talán akkor én is megsegítélek.
Negyven szörnyű nap, vagy akár negyven év
a szívér és kietlen puze az alatt
nem termel anyvi gyötrelmet és szenvedést,
hogy nyakasságukban megváltoznak.
És nincs szívükben megbocsátás és hűbba
se jóra, se rosszra, mert gatlásuk nincsenek.
Az aranyat imádják, s ha nem adsz nekik,
övölönek, akár a dőlőödött részek.
Mégis, Uram, tekints alá és nézd; sírnak,
ha gyászok van, és vigádják az sínepet.
Talán egy kicsit rád is hasonlítanak.
Bocsásd meg nekik, amiért ilyenek.

A múlt idő számvetése

Mindig az történt,
amitől iszonyodtam,
az, amit soha nem akartam,
hűbba ha testemről levakartam
a szemetet, ó, Istenem,
Te láttad, milyen bamba voltam,
öntelt és hű, mint kiáradt patak,
önmagammal, mert nem tisztelem
eszesebéd, okosabbat,
mikor kukortán térdelpeltem előtéd
bizakodva és ostobán,
pedig győbört százféle hazugság
a hallgatag éjben! S mert nem néstem
az elszárvált, mestelen égre,
begyőböltem sokszor jó előra,
hiszen hagytam magamat etetni
gyerekek tanmesékkel,
hogy jön majd olyan kor,
amikor ember embert nem ítél el,
mert érteni fogja a
naivan lobogó csillogást
a rend, és úgy fogjuk egymást szeretni,
hogy nem lesz szívünkben gyűlölet.

Hogy nem lesz szívünkben gyűlölet, hittem,
mégis minden úgy lett,
ahogy nem akartam,
hiszen akarva, nem akarva,
cipélt, vont magával a kor,
ez a gyűlök örület,
mert nem állt mögöttem félsz csődület,
hogy vigyázzon rám,
így mindig csak én voltam az,
aki barátot s idegent szeretettel áttélt,
naiv gyerekként, ostobán,
hogy mit bohócot kinevessenek,
hagyva álmodozni az ártatlan bolondot,
mert tudták, szép ideátmat
megvalósítani soha nem tudom.

Már hallom

Már hallom,
sírnak a jegonyék,
és kopog az ősi eső,
pedig még nyár van,
krisztálytisztaan ragyog a Nap,
és mint újszülött bárányon
az első simogatás,
még lanyhán hullámozik a szél.
Leszirt szemhéjaim alatt,
akár a leeresztett redőny mögött,
még jövenik a csönd,
és az árnyék,
amely elnyeli minden
tiszttalan gondolatot.
Mégis,
szívemben egyre hallom,
sírnak a jegonyék,
és kopog, kopog,
közledeve,
az ősi eső.

Lapáttal a kezemben

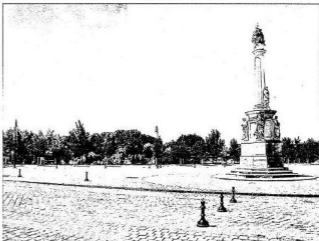
Márványerevevással
vígtagjamból kiszalad a vér
míg szárk mestelenséggemmel
állak a vírágok előtt
bénán és asztelenül
s főként magányosan
ebben a szemérmellen sokadalomban
lapáttal a kezemben
a többre hivatottak tudatával
mint egy másik világból idecsöppent
úrhafor aki nem oda érkezett
ahová célját kijelölték:
Egyre árvaóban s tehetetlenül
a bémészakodó tekintetek tengereiben
ahol névt fildokió
tűltakozva a sorsom ellen
imádr bizakodni emelen fel
feloldómpapónt pirosló
borzontos fejemet.

Bajai falinaptár 2007

A FOTO Reklámstúdió – folytatva évtizedes hagyományát – ismét nagyméretű (630x430 mm), színes falinaptárt jelentet meg Bajáról. A városunk hangulatát érzékeltető fényképsorozatból 9 városi, 3 pedig „vízes” felvételt. Ez az arány azonban csak a kinagyított képekre igaz, mert mellettük mintegy „lábjegyzetként” még 40 kisméretű kép mutatja be Bajtát és közvetlen környezetét. Egy nagy képet 2 vagy többnyire 4 kisebb kép övez. A borítón a város címere kapott helyet. A közkedvelt témák (halászléforrás, városháza, Tóth Kálmán tér, Duna Wellness Szálloda, templom, Sugovica) mellett szerepel a megtűlt Szentfármorság tér és egy légtífelvétele is. A fotókat Földvári István készítette.

A naptár november elejétől már kapható a könyvesboltokban, a papír és írószer kereskedésekben, valamint a kiadónál (Baja, Dózsa György út 195.).

Schmidt Antal

Védendő védtelenek: a fekete galagonya

A Baja környéki ártéri ligeterdők talán legnevezetesebb cserjéje vagy kisebb (5-6 méterre megnövő) fája az a benszülött, pannon-balkáni fekete galagonya (*Crataegus nigra*), amely a középső és alsó Duna völgy különleges természeti értéke. A tövisesen szőrös növény hajtásai fehérren molyhosak, az 5-10 centiméter hosszú és élőse-

lyenként kismértékben eltérő alakú levelek karéjai a csúcs felé fokozatosan kisebbek. Amíg a levelek lemezének felső része kopaszodó, addig fonákjuk szőrösen gyapjas. A fűrben álló őttag virágból augusztus elejére-közepére fényesen fekete színű bogvőszertől átlernés fejlődik, amelyben öt csonthejas mag található.

A fekete galagonya termése és levele

A rózsafélék (*Rosaceae*) családjába tartozó fekete galagonya a Dráva torkolatától észak felé a Csepel-szigetig található meg. Bács-Bodrog vármegyei előfordulásáról Prodan Gyula 1915-ben a következőket írta (Bács-Bodrog vármegyei flórája. In: Magyar Botanikai lapok XIV. kötet, 228. oldal): „*C. nigra* W. K. a dunai szigeteken: Hadisziget (Zork); Mohács és Bezdán között több helyen, Élőszigeten.” A felsorolásból a Baja melletti Pandúr-sziget és a Pörbölly-erdő azért nem szerepel, mert akkor még ezek a területek Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéhez tartoztak. Dr. Kevey Balázs és dr. Tóth Imre (Adatok a hazai Alad-Duna-ártéri flórájához. In: Kitalbelia, V. évf. 1. füzet, 134. oldal) több adatot megadva gemenci előfordulásáról az alábbiak szerint jellemezték élőhelyét: „Az alacsony és magas ártér közötti részül jellemező cserjéje. Főleg mocsárrétek és fehér nyár ligetek érintkezési zónájában. Ritkábban völgy-körszil ligetekben és gyertyános-tölgyesekben.” Steták Dóra összegzésében (Adatok a Duna-Dráva Nemzeti Park Gemenci Téjegysége flórájához. In: Kitalbelia, V. évf. 1. füzet, 145-176. oldal) számos, a gemenci területet járó szakember adatait és közléseit gyűjtötte össze. A közelmúltban Mórocz Attila (A fekete galagonya (*Crataegus nigra*) állományának feltérképezéséről a ge-

Virágzó galagonya

menci tájegységben. In: Élet a Duna-ártéren, 2003. 191-194. oldal) terepi bejárások alapján készíthető el a gemenci előfordulás pontterképét. A felmérések alapján úgy tűnik, hogy a fekete galagonya gemenci állománya stabil és az elzártságot vártnál nagyobb. Megőrzésének zálogát a céltudatos erdőgazdálkodás jelentheti.

A fekete galagonya közeli rokona a gyakoribb egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*), s a két faj könnyen kereszteződik: a természetes hibrid névadója Degen Árpád (1866-1934), a Balkán-félsziget európai hírvirakutatója lett. A Degen-galagonya (*Crataegus x degenii*) megjelenésében az egybibés és a fekete galagonya sajátosságait eltérő mértékben hordozza, meghatározásához körültekintő vizsgálódás szükséges. Fontos jellemző a termés feketesvörös színe és a magok száma.

A galagonyák tudományos nevének első része – *Crataegus* – a görög kratos (erő)

szóból származik, amely egyúttal utal a növény lehetséges hasznosítására: a minden részében igen hatásos cserje felhasználható szívidegeasság, szívserkentes, értágítás, magas vérnyomás kezelésére és a vérkeringés javítására. Leveleit és virágait legjobb együtt szárítani, majd ezt követően belőlik gyógyító hatású tea főzhető csakúgy, mint érett bogyóterméséből. Napjaink jellemzője, hogy gyógyulást keresve a mesterséges úton előállított anyagok mellett ösztönösen nyúlunk (az őseink által korábban már felfedezett, de mára kissé feledésbe merült) a természet nyújtotta lehetőségekhez. Ezért szeretnénk megjegyezni, hogy a gyógynövények használata előtt célszerű házi orvosunkat tájékoztatni, tanácsát és véleményét kikérni!

A fekete galagonya természetvédelmi értéke 10 000 forint.

Dr. Nebojszki László
Schmidt Antal

Köszönet a SZJA 1%-áért

A Bajai Honpolgár Alapítvány nevében köszönetet mondunk mindazoknak, akik 2005. évi személyi jövedelemadójuk 1%-a felajánlásának eredményeként 211 504 forinttal támogatták tevékenységüket. Az összeget a Bajai Honpolgár működésére fordítjuk. Támogatásukra a jövőben is számítunk!

Adószámunk: 19047403-1-03

Bajai Honpolgár Alapítvány Kuratóriuma

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

A Bajai Honpolgár 2007-ben megjelenő XVIII. évfolyama előfizethető a mellékelt „Kézpénztáratalálást megbízárs” utalványon.

Előfizetési díjak:	
helyben	
(hához szállítva)	2 400 Ft
vidéken	
(postaköltséggel)	3 600 Ft
háljóládon	
(postaköltséggel)	6 500 Ft

Az egyre növekvő postaköltség miatt a vidéki előfizetés díját évi 400 forinttal kénytelenek voltunk emelni, de a lap számombéli árárt, amely 2003. január óta 200 forint, nem változtatjuk. Örömmel fogadjuk azonban előfizetőink részéről bármely összegű önként vállalt túlfizetést.

Várjuk megelégedő megrendeléseiket.

Bajai Honpolgár Alapítvány

BAJAI HONPOLGÁR

Megjelenik minden hónap első napján
ISBN 1416-4469

Főszerkesztő:
Bálint László

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint Anikó, Bóthézy Tibor, dr. Dániel József,
Mész Anikó, Kóthézy Kelen, Kovács Zita,
dr. Lukácz Ferenc, dr. Mayer János,
dr. Nebojszki László, Schmidt Antal

Lapalapító és kiadó:
Üjvárosi Általános Művelődési Központ

Pestacím:
6500 Baja, Oltványi Imre u. 14.
Telefon: 79/325-599

Fenntartó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Kereskedelmi Bank Rt.
Bajai Fiókja 11732033
Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

KÉZIRATOT, PÉNYKÉPET NEM ÖRZÜNK
MÉG ES NEM KÜLDÜNK VISSZA.